

Integraal Huisvestingsplan Onderwijs gemeenten Zaltbommel en Maasdriel

Opdrachtgever gemeente Zaltbommel en gemeente Maasdriel
Opgesteld door Marieke Stevering-Rutten, Folkert Jongasma
Kenmerk U17410
Datum 16 oktober 2017

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Algemeen	5
1.2	Kader	5
1.3	Van beleid naar IHP	6
1.4	Het IHP in relatie tot de gemeentelijke verordening	6
1.5	Individuele kwaliteit per schoolgebouw	6
2	Wettelijk kader	8
2.1	Algemeen	8
2.2	Onderwijs- en welzijnsdomein is in beweging	8
2.3	Onderwijswetten	8
2.4	Status van het Integraal Huisvestingsplan	10
3	Relevante beleidsthema's	12
3.1	Algemeen	12
3.2	Leerlingendaling	12
3.2.1	Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie	13
3.2.2	Vertaling naar het IHP	13
3.3	Brede school	14
3.3.1	Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie	15
3.3.2	Uitwerking	15
3.3.3	Vertaling naar het IHP	18
3.3.4	Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie	19
3.3.5	Vertaling naar het IHP	19
3.4	Renovatie versus vervangende nieuwbouw	19
3.4.1	Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie	20
3.4.2	Uitwerking	21
3.4.3	Vertaling naar het IHP	22
3.5	Normvergoeding nieuwbouw PO	22
3.5.1	Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie	25
3.5.2	Vertaling naar het IHP	25
4	Huidige situatie per dorp/stad	27
4.1	Gemeente Maasdriel	27
4.1.1	Kerkdriel	27
4.1.2	Velddriel	28
4.1.3	Alem	28
4.1.4	Hedel	28
4.1.5	Well	28
4.1.6	Ammerzoden	29
4.1.7	Rossum	29
4.1.8	Heerewaarden	29
4.2	Gemeente Zaltbommel	29

4.2.1	Bruchem	30
4.2.2	Kerkwijk	30
4.2.3	Zaltbommel primair onderwijs	30
4.2.4	Zaltbommel voortgezet onderwijs	32
4.2.5	Aalst	32
4.2.6	Brakel	33
4.2.7	Nederhemert	33
4.2.8	Gameren	33
4.2.9	Nieuwaal	33
4.2.10	Poederroijen	34
4.2.11	Zuilichem	34
5	Meerjarenuitvoeringsplan	35
5.1	Gemeente Maasdriel	35
5.1.1	Kerkdriel	35
5.1.2	Velddriel	35
5.1.3	Alem	35
5.1.4	Hedel	35
5.1.5	Well	36
5.1.6	Ammerzoden	36
5.1.7	Rossum	36
5.1.8	Heerewaarden	36
5.2	Gemeente Zaltbommel	36
5.2.1	Bruchem	36
5.2.2	Kerkwijk	36
5.2.3	Zaltbommel primair onderwijs	36
5.2.4	Zaltbommel voortgezet onderwijs	37
5.2.5	Aalst	38
5.2.6	Brakel	38
5.2.7	Nederhemert	38
5.2.8	Gameren	38
5.2.9	Nieuwaal	38
5.2.10	Poederroijen	38
5.2.11	Zuilichem	38
6	Meerjareninvesteringsplan	40
6.1	Status meerjareninvesteringsplan	40
6.2	Kaders meerjareninvesteringsplan	40
Bijlage 1	Factsheets	41
Bijlage 2	Rapport procesbegeleiding leerlingendaling Maasdriel	42
Bijlage 3	Rapport procesbegeleiding leerlingendaling Zaltbommel	43

Bijlage 4	Vergelijking norm, Kwaliteitskader en BENG	44
Bijlage 5	Meerjarenuitvoeringsplan	45
Bijlage 6	Meerjareninvesteringsplan	46

1 Inleiding

1.1 Algemeen

De schoolbesturen en de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel hebben de ambitie om een gedragen strategische visie te ontwikkelen voor de huisvesting van het primair onderwijs in beide gemeenten en het voortgezet onderwijs in de gemeente Zaltbommel. De gemeenten en schoolbesturen zien hierin een gezamenlijke verantwoordelijkheid en een wederzijdse afhankelijkheid. Een schoolbestuur is verantwoordelijk voor het onderhoud van onderwijshuisvesting en de gemeente is verantwoordelijk voor vervangende nieuwbouw.

De focus in het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs ligt op het spreidingsvraagstuk en de kwaliteit van bestaande schoolgebouwen, zonder actuele en overige vraagstukken uit het oog te verliezen. Hierbij hebben beide gemeenten ervoor gekozen om de onderwijshuisvesting in een beleidsrijk kader te plaatsen. Daarnaast is er in het project procesbegeleiding leerlingendaling door ons bureau voor beide gemeenten een rapport opgeleverd met denkrichtingen om de effecten van leerlingendaling te bestrijden. Het beleidskader en deze rapporten zijn samen de onderlegger voor toekomstbestendige besluiten over het onderwijs in de gemeenten. Het huidige scholenbestand wordt getoetst aan de hand van het beleidskader en vertaalt naar een meerjarenuitvoeringsplan en meerjareninvesteringsplan. Dit resulteert samen in een Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP). Het IHP wordt gedetailleerd opgesteld voor de periode 2018-2027 en geeft globaal zicht op de lange termijn tot 2032. Een actualisatie van het IHP vindt vierjaarlijks plaats.

1.2 Kader

Zoals aangegeven geven gemeenten en schoolbesturen op beleidsrijke wijze vorm en inhoud aan de onderwijshuisvesting. Uiteraard is er ook een wettelijk kader waarbinnen onderwijshuisvesting wordt uitgevoerd (hoofdstuk 2). De eerste stap is het beleidskader of wel de kadernota (hoofdstuk 3). In dit hoofdstuk worden de reikwijdte, diepgang, doelstellingen en accenten van het IHP vastgesteld middels relevante beleidsthema's. Op die manier wordt het 'speelveld' bepaald waarbinnen het IHP wordt uitgewerkt.

Dit beleidskader is mede gebaseerd op een gesprek met de gemeente Zaltbommel en de gemeente Maasdriel op 23 maart 2017 en op een interactieve sessie op 14 april 2017 waarbij alle raadsleden van beide gemeenten en alle schoolbesturen uitgenodigd waren. De opkomst tijdens deze sessie was goed. In deze interactieve sessie zijn voor de regio de volgende thema's besproken: de gevolgen van leerlingendaling voor het onderwijs, de verantwoordelijkheden voor renovatie versus nieuwbouw van onderwijsgebouwen, duurzaamheidsmaatregelen en normvergoedingen en de kansen en verantwoordelijkheden voor brede school-voorzieningen.

Daarnaast zijn ook de uitkomsten uit het project procesbegeleiding leerlingendaling meegenomen in het opstellen van de kadernota. Het eindproduct van dit traject – een toekomstbestending voorzieningenplan met maatregelen om de effecten van leerlingendaling te bestrijden – biedt belangrijke bouwstenen voor het IHP.

Op basis van het gesprek, de kaderstellende interactieve sessie en het project procesbegeleiding leerlingendaling is een concept-kadernota opgesteld. De concept-kadernota is besproken tijdens een gezamenlijk overleg met de wethouders van beide

gemeenten. Vervolgens is de kadernota met de schoolbesturen besproken. Naar aanleiding van deze besprekingen is de kadernota aangepast. De vastgestelde kadernota vormde de basis voor de verdere uitwerking van het IHP. De kadernota is in dit document verwerkt in hoofdstuk 2 en 3.

1.3 Van beleid naar IHP

De verdere uitwerking van het IHP heeft - zoals aangegeven - plaatsgevonden door middel van het opstellen van meerjarenuitvoeringsplannen. Voor het meerjarenuitvoeringsplan is de huidige situatie in beide gemeenten vergeleken met de uitgangspunten uit de kadernota. Samen met de functionele en technische check door de gemeente (paragraaf 1.5) ontstond er een beeld over de staat van de gebouwen. Deze analyse is vervolgens naast de uitkomsten uit het project procesbegeleiding leerlingendaling gelegd.

Met de vergelijking is bepaald waar afwijkingen zitten tussen het huidige beeld (hoofdstuk 4) en het wensbeeld (op basis van de visie). Op basis van deze vergelijking is een concept-meerjarenuitvoeringsplan opgesteld. Dit conceptplan is besproken met gemeenten en schoolbesturen en waar nodig aangepast. Dit plan laat zien welke ontwikkelingen betrokken partijen voor ogen hebben, al dan niet gefaseerd, voor de huisvesting/schoolgebouwen per dorp of per cluster van dorpen. Het streven is een passend (toekomstig) aanbod per cluster op de manier zoals in de kadernota met elkaar is geambieerd.

Het meerjarenuitvoeringsplan (hoofdstuk 5) is vervolgens vertaald naar een meerjareninvesteringsplan (hoofdstuk 6). Gezamenlijk vormen deze bouwstenen het Integraal Huisvestingsplan, welke is vastgesteld door het OOGO op 12 oktober 2017. Zo is het IHP een integraal plan, dat richting geeft voor de besluitvorming door het college en de gemeenteraad.

1.4 Het IHP in relatie tot de gemeentelijke verordening

Specifieke huisvestingsaanvragen (spoedaanvragen) dienen apart en conform de gemeentelijke verordening ingediend te worden. Naast de eisen uit de Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Zaltbommel 2015 en Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Maasdriel 2015, dienen de aanvragen in lijn te zijn met het IHP.

Tot slot geldt een integrale afweging van de gemeenteraden bij de jaarlijkse begrotingsbehandeling als besluitvorming over huisvestingsaanvragen.

1.5 Individuele kwaliteit per schoolgebouw

Naast het integrale en gemeenschappelijke karakter van het IHP is het goed om ook zicht te hebben op de individuele kwaliteit van de schoolgebouwen. De gemeenten zijn van mening dat ook hierin de wederzijdse afhankelijkheid tussen de schoolbesturen en de gemeente ligt. Iedere partij heeft hierin zijn eigen verantwoordelijkheid. Voor schoolbesturen betreft dit bijvoorbeeld de uitvoering van de meerjarenonderhoudsplannen.

De gemeenten hebben zelf een technische en (beperkte) functionele check uitgevoerd bij de meeste schoolgebouwen. De gemeente Maasdriel heeft voor de recent opgeleverde gebouwen geen check uitgevoerd. Samen met de meerjarenonderhoudsplannen ontstaat hiermee een beeld van de staat van de gebouwen.

Per individuele school zijn de volgende zaken weergegeven en in de vorm van factsheets (bijlage 1) aan het IHP toegevoegd:

- alle feitelijkheden zoals BRIN-nummer, adres, omvang en leeftijd en de aanwezigheid van andere voorzieningen, etc.;
- de prognose van het aantal leerlingen;
- de reserveringen die zijn opgenomen in het MJOP;
- de overmaat/het tekort in omvang ten opzichte van de capaciteit;
- eventuele bijzonderheden;
- het conditieniveau.

2 Wettelijk kader

2.1 Algemeen

Dit hoofdstuk brengt het relevante wettelijk kader in beeld, alvorens een verdieping te maken op de visies van de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel en de schoolbesturen ten aanzien van de relevante thema's die in deze gemeenten spelen.

Een strategische visie op onderwijshuisvesting houdt rekening met huidige en toekomstige wet- en regelgeving en wordt opgesteld binnen gestelde beleidskaders. Onderhavige visie biedt een basis voor de onderwijshuisvesting in de gemeenten Maasdriel en Zaltbommel op de korte, middellange en lange termijn. Naast de kaders voor onderwijs zijn ook de kaders voor kinderopvang, zorg en welzijn bepalend voor de inhoud van deze strategische visie.

Het gaat in dit IHP te ver om deze allemaal te benoemen. Wel wordt er nader ingezoomd op de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet op het primair onderwijs en de Wet op de expertisecentra. De navolgende opsomming geeft een beeld van de overige relevante wettelijke dan wel lokale kaders en regelgeving.

- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Zaltbommel 2015;
- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Maasdriel 2015;
- Regelgeving passend onderwijs;
- Wet OKE (harmonisatie peuterspeelzaalwerk en kinderopvang);
- Wet kinderopvang;
- Regelgeving Wet maatschappelijke ondersteuning, jeugdwet en participatiewet.

Daarnaast zijn er enkele relevante wetten in voorbereiding:

- wetsvoorstel samen sterker door vereenvoudiging samenwerkingschool;
- wetsvoorstel Meer ruimte voor nieuwe scholen;
- wetsvoorstel Toekomstbestendig onderwijsaanbod (11 mei 2017 aangenomen door de Tweede Kamer).

2.2 Onderwijs- en welzijnsdomein is in beweging

Niet alleen het onderwijs maar het gehele sociale domein is volop in ontwikkeling; nieuwe wetgeving en (uitvoerings)regels zijn nog maar recentelijk in werking getreden, dan wel worden binnenkort ingevoerd. Deze nieuwe regels vragen om een andere kijk op onderwijshuisvesting. Een gevolg hiervan kan aanpassing van onderwijshuisvesting, wens tot vermindering van het aantal vierkante meters voor huisvesting en/of integrale samenwerking zijn.

De beleidswijzigingen vragen om een integrale en strategische visie van de gemeente en schoolbesturen op samenwerken, samenwonen, exploitatie en beheer. Daarbij dient niet alleen naar traditionele samenwerkingspartners uit de eigen sector gekeken te worden, maar naar integrale samenwerking binnen het gehele domein van onderwijs, kinderopvang, zorg en welzijn.

2.3 Onderwijswetten

In de Wet op het primair onderwijs (WPO), de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) en de Wet op de expertisecentra (WEC) is de verantwoordelijkheid van schoolbesturen en gemeenten ten aanzien van onderwijshuisvesting geregeld. Per 1 januari 2015 zijn de WPO en de WEC gewijzigd. De wetwijzigingen houden in dat de zorgplicht voor onderhoud en aanpassing van schoolgebouwen voor gemeenten vervalt. Vanaf 1 januari

2015 ontvangen de schoolbesturen de hiervoor benodigde vergoeding rechtstreeks van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Naast de taakverantwoordelijkheid die schoolbesturen al hadden, hebben zij vanaf 2015 ook een financiële verantwoordelijkheid ten aanzien van onderhoud en aanpassing van gebouwen.

Nieuwe situatie scholen PO

De wetswijziging heeft zoals gezegd betrekking op de bekostiging van het buitenonderhoud en aanpassing aan het gebouw. Het schoolbestuur kan in de nieuwe situatie niet langer een beroep doen op de gemeente voor een vergoeding van deze kosten. Het schoolbestuur zal daarvoor zelf moeten zorgen en ontvangt daartoe een extra component in de rijksvergoeding. Voor het voortgezet onderwijs is dit al sinds 2005 van toepassing verklaard.

Het bekostigde bedrag voor buitenonderhoud wordt gebaseerd op basis van het aantal leerlingen dat een school heeft. De huidige omvang van een schoolgebouw is niet van invloed op de bekostiging. Dit betekent dus dat wanneer een school in leerlingenaantal krimpt, dit een verlaging van de vergoeding tot gevolg heeft.

Nieuwe situatie gemeente

De gemeente hoeft niet langer te zorgen voor de vergoeding van kosten voor het buitenonderhoud en aanpassing aan een schoolgebouw en de daarbij behorende behandeling van aanvraagprocedures. De gemeente blijft in de nieuwe situatie wel verantwoordelijk voor de bekostiging van de volgende voorzieningen:

- nieuwbouw;
- uitbreiding;
- medegebruik (verhuur);
- constructiefouten;
- locatiegebonden kosten;
- herstel in geval van bijzondere omstandigheden/calamiteiten zoals brand, diefstal en stormschade.

Doordecentralisatie

Volgens de WPO, WEC en WVO is het mogelijk dat de gemeenten en de schoolbesturen afspraken maken waarin schoolbesturen zelf de verantwoordelijkheid krijgen voor nieuwbouw, uitbreiding, constructiefouten en herstel in bijzondere omstandigheden. Dit valt onder de noemer 'volledige doordecentralisatie'. Ook bij volledige doordecentralisatie blijven de gemeenten een zorgplicht houden. De verantwoordelijkheid wordt wel overgedragen aan het schoolbestuur.

Met de besturen van het Cambium College en de Gomarus Scholengemeenschap is reeds een doordecentralisatieovereenkomst gesloten. De gemeente streeft ernaar om voor alle scholen in het voortgezet onderwijs tot doordecentralisatie te komen, dus ook voor PRO De Brug.

Aanverwante thema's

Naast deze directe effecten van de wetwijziging zijn er tevens een aantal onderwerpen te benoemen die de huisvesting raken, maar niet of nauwelijks veranderen:

- *gymnastiekvoorzieningen*: er verandert niets aan de bekostiging van het onderhoud van de lokalen bewegingsonderwijs. Bekostiging van en buitenonderhoud aan deze lokalen blijft de verantwoordelijkheid van gemeenten.
- *renovatie*: de wijziging van de wet heeft niet geleid tot concretisering omtrent een algehele aanpassing of renovatie. Beide begrippen zijn zowel in de oude als in de nieuwe situatie niet als een huisvestingsvoorziening omschreven. De wetgever gaat ervan uit dat de gemeenten en de schoolbesturen in overleg tot afspraken komen. Dit onderwerp en de actualiteiten hierbinnen komen uitgebreider terug in paragraaf 3.5.

Regelgeving Passend Onderwijs

Per 1 augustus 2014 is de regelgeving voor passend onderwijs ingevoerd. Hierin wordt geregeld dat alle kinderen op een school moeten zitten die past bij hun kwaliteiten en mogelijkheden. Het doel is dat voor alle kinderen met een specifieke onderwijsbehoefte, zo passend mogelijk onderwijs wordt gerealiseerd. Om elk kind een passende onderwijsplek te bieden, hebben scholen een zorgplicht. Samenwerkingsverbanden moeten daarvoor het juiste beleid voeren om bijvoorbeeld in de regio dezelfde basisondersteuning aan te bieden. Door deze maatregel zouden minder kinderen thuis moeten komen te zitten, minder kinderen in het speciaal onderwijs terecht moeten komen en meer kinderen op een passende onderwijsplek terecht moeten komen. Passend onderwijs geldt voor het basisonderwijs en het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs.

In de Bommelerwaard steekt samenwerkingsverband De Meijerij in op het opheffen van het SBO als instituut. Voor de regio Bommelerwaard zou dit betekenen dat er geen speciaal basisonderwijs meer zal zijn. Binnen het samenwerkingsverband wordt er gezocht naar een oplossing voor de Bommelerwaard in de vorm van '*SO-light*'. In het komende jaar zal hier naar verwachting meer duidelijkheid in komen.

Rondom PRO De Brug speelt dat in het kader van de huisvestingssituatie van de school een onderzoek loopt. Het onderzoek inventariseert welke mogelijkheden er zijn voor een eventuele aansluiting met het reguliere voortgezet onderwijs, dan wel het realiseren van een solitaire voorziening.

2.4 Status van het Integraal Huisvestingsplan

Eind 2016 is door de Commissie Nijpels – een bestuurlijke commissie van de VNG, PO-raad en VO-raad – aan staatssecretaris Dekker het Huisvestingsvoorstel verzonden. In dit Huisvestingsvoorstel (2016) hebben de partijen een voorstel gedaan richting het ministerie van OC&W naar aanleiding van het rapport 'De praktijk gecheckt' (2016) van de Algemene Rekenkamer (ARK). De ARK heeft in dit rapport een aantal tekortkomingen in het bestaande huisvestingsstelsel gesignaleerd, waardoor enerzijds gemeenten en schoolbesturen onvoldoende worden geprikkeld om publieksgeld efficiënt en doelmatig in te zetten voor onderwijshuisvesting, en anderzijds een juridische status voor het IHP ontbreekt.

In het Huisvestingsvoorstel wordt in het IHP niet alleen meer de spreiding van het aantal scholen opgenomen, maar ook de planning van levensduurverlengende maatregelen voor bestaande schoolgebouwen. Daarbij wordt aangegeven of het gaat om vervangende bouw of renovatie. In het IHP worden daarnaast afspraken gemaakt over huisvestingsgevolgen

door groei en krimp. Het IHP is hierbij het richtinggevende kader. De PO-raad, de VO-raad en de VNG stellen onder meer het volgende voor:

- Elke gemeente moet een Integraal Huisvestingsplan (IHP) opstellen waarover Op Overeenstemming Gericht Overleg (OOGO) wordt gevoerd. De duur van het IHP is ten minste 15 jaar.
- In het IHP bepalen schoolbesturen en gemeenten welke schoolgebouwen wanneer gerenoveerd of vervangen worden.
- Renovatie wordt als voorziening in de wet opgenomen en wordt de gezamenlijke verantwoordelijkheid van schoolbesturen en gemeenten.
- Renovatie is een grootschalige integrale aanpak van een bestaand schoolgebouw, dat ervoor zorgt dat de levensduur van een schoolgebouw wordt verlengd met ten minste 25 jaar en (weer) voldoet aan de vigerende eisen van het bouwbesluit.
- Bij het opstellen van het IHP vormen de kwaliteitskaders voor het PO, het VO en het bouwbesluit het uitgangspunt.
- De schoolbesturen worden verplicht een meerjarenonderhoudsplan (MJOP) per schoolgebouw op te stellen. In het OOGO worden MJOP's en het IHP op elkaar afgestemd. Er is ruimte voor lokaal maatwerk om verdergaande afspraken op lokaal niveau te maken, zoals het komen tot integratie van IHP en MJOP.
- Schoolbesturen geven inzicht in hun MJOP's en de beschikbare onderhoudsmiddelen, gemeenten geven inzicht in middelen voor huisvesting.
- Gemeenten stellen jaarlijks een budgetplafond vast en richten voor meerdere jaren een voorziening in. Het investeringsverbod voor schoolbesturen in het primair onderwijs wordt aangepast.
- Onderdeel van het plan is dat het IHP elke 4 jaar wordt geëvalueerd en zo nodig aangepast aan veranderende omstandigheden.

Staatssecretaris Dekker heeft in een kamerbrief aangegeven om samen met de raden en de VNG te kijken of een aanvullende wettelijke borging van het IHP nodig is en welke mogelijkheden er zijn voor verbetering van het stelsel. In verband met de demissionaire status van het kabinet is hier nog geen vervolg aan gegeven.

Uiteraard vergen deze plannen dan nog een verdere uitwerking naar kaders en voorwaarden.

3 Relevante beleidsthema's

3.1 Algemeen

Na het relevante wettelijk kader, gaat dit hoofdstuk in op de relevante beleidsthema's, welke op dit moment actueel zijn in de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel. Tijdens de kaderstellende interactieve sessie zijn de in dit hoofdstuk aan de orde komende thema's gedefinieerd als actueel in de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel.

De volgende relevante thema's zijn bepalend voor de strategische visie in het IHP:

- leerlingendaling;
- brede school;
- duurzaamheid;
- renovatie;
- normvergoeding in relatie tot werkelijke kosten.

In de navolgende paragrafen worden deze thema's verder toegelicht. Elke paragraaf is opgebouwd uit een inleiding over het thema, gevolgd door een subparagraaf met de opsomming van opmerkingen uit de interactieve sessie over dit thema. Deze opsomming is een weergave van individuele meningen en percepties, die tijdens deze sessie zijn geuit. In de daarop volgende subparagraaf is de vertaling voor het desbetreffende beleidskader van het IHP van de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel weergegeven.

3.2 Leerlingendaling

In de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel is er sprake van leerlingendaling. In het project procesbegeleiding leerlingendaling is voor beide gemeenten geanalyseerd wat de historische en te verwachten leerlingendaling is in het primair onderwijs. De consequenties van deze leerlingendaling zijn uiteengezet en er zijn denkrichtingen bepaald voor maatregelen om te komen tot toekomstbestendig onderwijs in de diverse kernen.

Het aantal leerlingen op de basisscholen in Maasdriel is in de periode 2010-2016 gedaald van 2.415 naar 2.056 leerlingen. In bijna elke kern is er sprake van leegstand binnen de onderwijscapaciteit. Op basis van de Pronexus-prognoses is het de verwachting dat het leerlingenaantal voor Maasdriel stabiel blijft, maar de ontwikkelingen verschillen per gebiedsdeel en kern. In de kern Kerkdriel is bijvoorbeeld in de periode 2010-2016 het leerlingenaantal met 2,3% afgenomen (van 734 naar 717 leerlingen), terwijl er in de rest van de gemeente sprake was van een daling van 20,3% (van 1.681 naar 1.339 leerlingen).

In de gemeente Zaltbommel is het aantal leerlingen in het primair onderwijs gedaald van 2.903 leerlingen in 2010 naar 2.752 leerlingen in 2016. Op basis van de Pronexus-prognoses is het de verwachting dat het aantal leerlingen de komende jaren verder daalt naar 2.432 leerlingen in 2026¹. Ook hier verschillen de ontwikkelingen op kernniveau, bijvoorbeeld tussen de kern Zaltbommel en de rest van de gemeente. In de kern Zaltbommel is in deze periode het leerlingenaantal met 10,2% afgenomen (van 1.280 naar 1.149 leerlingen) t.o.v. een afname van 1,2% in de rest van de gemeente (van 1.623 naar 1.603 leerlingen).

¹ De cijfers gelden voor het basisonderwijs; hierin zijn de leerlingen van SBO-school de Toermalijn niet meegenomen.

Leerlingendaling heeft gevolgen voor het onderwijs, bijvoorbeeld voor de huisvesting (leegstand, kosten), het personeel (hogere werkdruk) en de inhoud van onderwijs (combinatieklassen, ander concept). In sommige gevallen betekent dit dat het bestaansrecht van de laatste school van een bepaalde richting of in een bepaalde kern onder druk komt te staan. Het risico bestaat dan dat bepaalde vormen van onderwijs verdwijnen en/of dat het onderwijs in bepaalde kernen verdwijnt zonder dat schoolbesturen er grip op hebben. Schoolbesturen en gemeenten zijn samen aan zet om te zorgen voor een toekomstbestendig en duurzaam aanbod dat aansluit op de vraag.

Voor beide gemeenten komen hieruit concrete instandhoudingsvraagstukken naar voren. Enkele scholen zakken naar verwachting de komende jaren onder de geldende opheffingsnormen. In Hedel, de kern Zaltbommel en in Aalst en Brakel lijkt er een disbalans te zijn tussen de vraag en het aanbod, waarmee de schoolbesturen aan de slag willen. De drie schoolbesturen van de drie scholen in Hedel zijn met elkaar in gesprek ten behoeve van het behoud van pluriform onderwijs. De schoolbesturen hebben bij de gemeente Maasdriel de vraag neergelegd om diverse scenario's voor de toekomst van de (gezamenlijke) huisvesting van de drie scholen in combinatie met andere (kind)voorzieningen, te onderzoeken op haalbaarheid. Voor de gemeente Zaltbommel geldt bijvoorbeeld dat er in Brakel nader moet worden onderzocht of de gezamenlijke huisvesting van de twee scholen in combinatie met in ieder geval (kind)voorzieningen haalbaar is. Een haalbaarheidsonderzoek is daarom opgevoerd voor de voorjaarsnota.

De eindrapporten (zie bijlage 2 en 3) en de hieruit voortvloeiende maatregelen zijn meegenomen bij het opstellen van het IHP.

3.2.1 Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie

- In de sessie wordt aangegeven dat de daling van het aantal leerlingen een autonoom gegeven is, waar je maar weinig invloed op hebt.
- Er wordt belang gehecht aan het bestrijden van de effecten van leerlingendaling door het blijven bieden van goede faciliteiten, waarbij geen sprake is van achterstallig onderhoud (ten gevolge van een dalende onderhoudsbekostiging).
- De schoolbesturen hebben een dirigerende rol voor wat betreft de instandhouding van scholen. De gemeente kan anticiperen op de daling door het stimuleren van het samenvoegen van meerdere schoolbesturen in één gebouw. De gemeente heeft een faciliterende (versus dirigerende) rol in een gebiedsgerichte aanpak.
- In het kader van de leefbaarheid wordt gesteld dat het uitgangspunt is dat de school de basis is voor iedere kern (waar nu een onderwijsvoorziening aanwezig is), onder de voorwaarde dat de kwaliteit op orde is. Daarbij speelt afstand ook een rol.

3.2.2 Vertaling naar het IHP

Er bestaat geen blauwdruk voor een integraal huisvestingsplan, omdat de situatie per school, kern en cluster kan verschillen. Voor de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel geldt daarom dat er maatwerk per situatie en/of gebiedscluster nodig is. Het thema leerlingendaling zal daarom terugkomen in de vervolgesprekken.

Voor het IHP voor Zaltbommel en Maasdriel worden ten aanzien van dit thema de volgende denkrichtingen gezien, rekening houdend met wet- en regelgeving en de afzonderlijke (gemeentelijke en bestuurlijke) verantwoordelijkheden:

- het bestendigen van het onderwijs door het fysiek samenbrengen van scholen in kernen waar nu meerdere scholen zijn;
- de ambitie om in iedere kern waar nu een school is, onderwijs te behouden;
- thuisnabij onderwijs, volgens de uitgangspunten van het passend onderwijs;

- er dient sprake te zijn van kwalitatief (technisch en functioneel) goede gebouwen.
- voor Zaltbommel geldt daarnaast specifiek dat ook de grote verscheidenheid in denominaties een bepalende factor is.

3.3 Brede school

De brede school is een verzamelnaam voor allerlei initiatieven op het gebied van samenwerken en samenwonen van onderwijs en andere (kind)voorzieningen. Enerzijds is de brede school-ontwikkeling een ruimtelijk vraagstuk, anderzijds een samenwerkingsvraagstuk.

In de Bommelerwaard gaat het om een netwerk van samenwerkende partijen die een aanbod hebben voor kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar. Het doel van de samenwerking is bijvoorbeeld een doorgaande leer- en ontwikkelingslijn, talentontwikkeling, aansluiting van onderwijs en zorg en verbinding met de samenleving. Om het netwerk van samenwerkende partijen te activeren, is in de Bommelerwaard de Bommelerwaardse Educatieve Agenda (BEA) ingesteld, waar de brede school-ontwikkeling een onderdeel van is. In de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel staan al enkele brede scholen.

Over het gebruik van en de verantwoordelijkheden voor ruimten van brede scholen bestaan verschillende opvattingen. In de gemeente Maasdriel liggen de verantwoordelijkheden voor onderwijs- en kindaccommodaties vast in het Maatschappelijk Vastgoedbeleid 2016. Deze verantwoordelijkheden worden in paragraaf 3.3.2 benoemd. In deze paragraaf wordt ook het beleid voor medegebruik en verhuur van ruimten in schoolgebouwen van de gemeente Zaltbommel toegelicht.

Een brede school heeft een aantal kenmerken. Het streven van de kernpartners is om per voorziening die kenmerken te koppelen die qua schaalgrootte haalbaar zijn. De gemeente hanteert hierbij de navolgende definitie van brede scholen: De gemeente stimuleert en faciliteert (voor)scholen bij de lokale brede school-ontwikkeling. Het te bereiken maatschappelijk effect is hierbij om samen met partners de mogelijkheden en kansen voor kinderen te vergroten op het vlak van (onderwijs)ontwikkeling en welzijn. Dit is mogelijk wanneer scholen een bredere functie hebben dan die van onderwijsgever en alleen wanneer zij structureel samenwerken met meerdere partners op het gebied van welzijn, zorg, kinderopvang, sport en cultuur. In de lokale situaties speelt maatwerk een belangrijke rol.

3.3.1 Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie

- In de sessie wordt benadrukt dat er méér moet zijn dan gezamenlijke huisvesting voor een echte meerwaarde. Faciliteiten kunnen worden gedeeld en elkaars bestaansrecht kan worden gerespecteerd. Er is pas sprake van toegevoegde waarde – ten opzichte van een bedrijfsverzamelgebouw – door samenwerking op het gebied van doorgaande leerlijnen of op pedagogisch niveau.
- In een brede school-traject is het belangrijk om te werken aan gezamenlijke doelen en om eerst een (gezamenlijke) visie te bepalen, waarbij het gebouw secundair is. Het kind staat hierin centraal. Dit kan met behoud van de eigen identiteit van de verschillende deelnemers (waaronder de schoolbesturen).
- Een visie van de gemeente op brede scholen kan bijdragen aan de samenwerking.
- Er is geen garantie dat een brede school financieel aantrekkelijker is. Een betere kwaliteit van dienstverlening is de grootste winst. Pas bij intensief samenwerken is er mogelijk enig financieel voordeel te behalen.
- Er is een breed draagvlak voor het verbeteren van de samenwerking tussen alle partijen die betrokken zijn bij kinderen. Het beeld van een brede school heeft toekomst.
- In Maasdriel worden mogelijkheden voor brede school-vorming gezien in Hedel door een samenwerking dan wel samenvoeging tussen de drie schoolbesturen daar en de andere voorzieningen.
- In Zaltbommel zijn mogelijkheden in Aalst en Brakel, waar nu in iedere kern twee scholen zijn, naast andere op zichzelf staande voorzieningen.

3.3.2 Uitwerking

Voor het IHP is de ruimtelijke component van belang, alsmede de verantwoordelijkheid voor de realisatie/financiering van een brede school-voorziening.

Ruimtelijke component

De samenwerking binnen het brede school-netwerk kan versterkt worden door samenwonen in één gebouw. Daarom is het wenselijk dat schoolgebouwen flexibel zijn om wijzigingen in onderwijs en samenwerkingspartners op te kunnen vangen. Buiten schooltijd moet een schoolgebouw geschikt zijn voor andere functies en wanneer een gebouwdeel niet meer wordt gebruikt voor het onderwijs, moeten andere functies hier de ruimte in kunnen krijgen.

Ten aanzien van de ruimtelijke component streven de betrokken partners in de Bommelerwaard naar brede school-voorzieningen waar dit mogelijk is. Tot slot hoeft een brede school-voorziening niet per definitie onder één dak gerealiseerd te worden. Aanpalende (kind)voorzieningen kunnen prima nabij elkaar – als brede school-netwerk – functioneren.

In onderstaande tabel staan mogelijke brede school-voorzieningen voor Zaltbommel en Maasdriel weergegeven:

Brede school-voorzieningen in Zaltbommel en Maasdriel
Onderwijs
Voor- en buitenschoolse opvang
Peuteropvang
Kinderopvang
Gymzaal
Kindgerelateerde zorg- en welzijnsvoorzieningen
Faciliteiten voor ontmoeting
(Sociaal)maatschappelijke voorzieningen
Culturele voorzieningen
Educatie volwassenen
Passend onderwijs

De gemeenten benadrukken het belang van (kind)voorzieningen die bijdragen aan doorlopende leer- en ontwikkelingslijnen van kinderen, zoals onderwijs, sport en opvang. Daarnaast passen ook faciliteiten en (kind)voorzieningen die bijdragen aan 'ontmoeting' in een brede school-voorziening. Schoolbesturen en gemeenten zien gezamenlijke huisvesting als meerwaarde ten opzichte van alleen het samenwerken in een netwerk. Deze meerwaarde uit zich in samenwerkingen op pedagogisch en maatschappelijk vlak.

Realisatie en financiering van een brede school-voorziening

De primaire verantwoordelijkheid voor de realisatie van de brede school-voorziening ligt bij de kernpartners. Omwille van een heldere afbakening voor dit IHP, worden de verantwoordelijkheden van de samenwerkingspartners in een brede school-voorziening ten aanzien van realisatie en financiering nog wat verduidelijkt.

Onderwijs

De gemeente heeft de wettelijke taak en verplichting om onderwijshuisvesting (vervangende nieuwbouw en uitbreiding) te faciliteren. Dit is vastgelegd in de verordening inzake onderwijshuisvesting van beide gemeenten. Vanuit de (wettelijke) betrokkenheid bij onderwijshuisvesting kan de gemeente de ontwikkeling van brede school-voorzieningen bevorderen bij toekomstige vraagstukken en aanvragen van dit beleidsonderwerp.

Principes voor de zoektocht naar passende huisvesting van scholen begint met het zoeken van oplossingen nabij. Als dit niet mogelijk blijkt te zijn, dan geldt:

- zoeken naar (huisvestings)oplossingen op fietsveilige afstand;
- voorkomen en/of benutten van leegstand (voor zowel onderwijs als kinderopvang);
- toepassen van de meest kostenefficiënte oplossing in geval van nieuwbouw of uitbreiding.

Peuteropvang

De gemeente investeert in principe niet in deze type ruimten. De verantwoordelijkheid van de realisatie en exploitatie van peuteropvangruimten ligt bij de desbetreffende aanbieder. Hoewel dit geen wettelijke verplichting is, hebben beide gemeenten in het verleden wel geïnvesteerd in voorscholen en peuterspeelzalen.

Kinderopvang

De gemeente investeert in principe niet in deze type ruimten. De verantwoordelijkheid van de realisatie en exploitatie van kinderopvangruimten ligt bij de desbetreffende aanbieder.

Jeugdbeleid

Voor het jeugdbeleid als geheel heeft de gemeente een regiefunctie die als gevolg van de transitie jeugdzorg verder wordt versterkt. Vanuit het domein 'onderwijshuisvesting' ligt hier geen verantwoordelijkheid van de gemeente.

Gemeentelijk beleid maatschappelijk vastgoed

De gemeente Maasdriel heeft in haar maatschappelijk vastgoedbeleid de rol van de gemeente voor wat betreft onderwijs- en kindaccommodaties (voor 0-12 jaar) vastgelegd. Ze heeft hierin de taak- en rolverdeling tussen peuterspeelzaalorganisaties en de gemeente gelijk getrokken aan de wijze waarop de taak- en rolverdeling tussen onderwijsinstellingen en de gemeente is vormgegeven. Dat betekent dat de gemeente alleen nog verantwoordelijk is voor het financieren van het vastgoed. De peuterspeelzaalorganisatie is verantwoordelijk voor de instandhouding. Voor commerciële activiteiten geldt dat de gemeente deze partijen naast gebruikerslasten, ook de lasten die gepaard gaan met het eigendom in rekening brengt.

De gemeente maakt onderscheid tussen een voorziening voor 0-12-jarigen en een multifunctioneel centrum (MFC). Een voorziening voor 0-12-jarigen wordt primair als het domein van de onderwijsorganisatie gezien. De onderwijsinstelling is daarmee eigenaar van de accommodatie en draagt alle daartoe in de verordening beschreven verantwoordelijkheden, ook ten aanzien van eventuele bredere functies. Bij een MFC ligt het eigendom bij de gemeente, met de daaraan gekoppelde verantwoordelijkheden ten aanzien van instandhouding, beheer en exploitatie. Brede scholen vallen onder de categorie MFC's.

De gemeente Zaltbommel heeft eigen beleid op medegebruik en verhuur van ruimten in schoolgebouwen. De gemeente heeft diverse partijen aangewezen als medegebruikers. Mogelijk moet dit beleid geactualiseerd worden in verband met de harmonisatie van de kinderopvang. Daarnaast is er een beleid bij de brede scholen waarbij de schoolbesturen hun medegebruiksvergoeding aan de gemeente overdragen.

Uitvoering

Uiteindelijk is de realisatie van elke brede school-voorziening maatwerk. Daarbij dient altijd gekeken te worden naar al het maatschappelijk vastgoed in een gebiedscluster. Er zijn meer functies in een brede school-voorziening dan alleen onderwijshuisvesting. Dit betekent dat de gemeente, schoolbesturen, aanbieders van peuter- en kinderopvang en eventuele andere partners gezamenlijk komen tot een passende huisvestingsoplossing en de bekostiging daarvan.

Investerings in aanvullende functies en/of commerciële functies zijn onderwerp van gesprek waarbij de betrokken schoolbesturen en aanbieders van peuter- en kinderopvang een nadrukkelijke rol hebben, ook om financieel bij te dragen in de totstandkoming van huisvesting. Deze partijen zijn als eerste aan zet.

Echter, met name bij de bouw van een brede school-voorziening kan het lastig zijn private partijen te vinden die hierin willen investeren, in verband met een zeer specifieke businesscase en ingewikkelde eigendom- en beheervraagstukken.

In dat geval kan de gemeente ervoor kiezen met niet-onderwijshuisvestingsmiddelen te investeren in opvang- of andere kindgerelateerde functies. Dit is in elke situatie maatwerk, waarbij de gemeente in ieder geval voldoende contractuele zekerheden bij de desbetreffende instellingen dient te verwerven.

3.3.3 Vertaling naar het IHP

Voor het IHP voor Zaltbommel en Maasdriel worden ten aanzien van het thema 'brede school' de volgende denkrichtingen gezien, rekening houdend met de afzonderlijke (gemeentelijke en bestuurlijke) verantwoordelijkheden:

- Bij de realisatie van een brede school is maatwerk van toepassing, om te komen tot een passende huisvestingsoplossing en de bekostiging ervan.
- Hierbij is behoefte aan een gezamenlijke visie van de samenwerkende partijen over de inhoud van de samenwerking.
- Schoolgebouwen zijn flexibel, om wijzigingen in onderwijs en samenwerkingspartners op te kunnen vangen.
- Investerings in kinderopvang of andere kindgerelateerde functies zijn mogelijk bij voldoende contractuele zekerheid van betreffende instellingen.

Duurzaamheid

Gelet op de inhoud van het Energieakkoord voor duurzame groei (2013) – waarin voor wat betreft nieuwbouw wordt uitgegaan van vrijwel energieneutrale overheidsgebouwen vanaf 1-1-2019 – wordt de eis voor energieneutrale schoolgebouwen per 1-1-2021 verwacht. Dit zijn de zogenoemde BENG-eisen. BENG staat voor bijna energieneutrale gebouwen.

Daarnaast is in Maasdriel duurzaamheid als aparte paragraaf opgenomen in het bestuursakkoord Maasdriel 2014-2018. De gemeente uit hier het streven naar het zijn van een gemeente die duurzaam ontwikkelt en bouwt en initiatieven daarbij ondersteunt. Meer recent is op 6 juli 2017 door de raad het Duurzaamheidsprogramma Maasdriel 2017-2020 vastgesteld. Met het programma wordt invulling gegeven aan de implementatie van duurzaamheid in het gemeentelijk beleid. De notitie geeft een concrete aanpak voor de belangrijkste gemeentelijke duurzaamheidsthema's, waaronder het bevorderen van de opwekking van hernieuwbare energie in gemeentelijke gebouwen en maatschappelijk vastgoed. Een voorbeeld daarvan zijn de plannen van de Brede school Velddriel voor het plaatsen van zonnepanelen. Voor 2017 is voor diverse initiatieven € 120.000,-- beschikbaar gesteld. Vanaf 2018 is er structureel € 110.000,-- beschikbaar.

In Zaltbommel is de Nota Duurzaamheid Zaltbommel vastgesteld, die ingaat op de wijze waarop de duurzaamheidsambitie voor 2020 te halen is. De gemeente Zaltbommel heeft geen specifieke duurzaamheidsambities voor onderwijsgebouwen, maar streeft naar het voldoen aan de huidige en toekomstige wetgeving (op basis van het bouwbesluit). In de Voorjaarsnota 2018 van de gemeente Zaltbommel is een voorstel opgenomen voor een duurzaamheidslening, door de vorming van een revolverend fonds. Met deze lening wil de gemeente maatschappelijke organisaties stimuleren om te investeren in energiebesparende en -opwekkende maatregelen. Zo wordt bijgedragen aan het verlagen van de operationele kosten van organisaties en het behalen van de gemeentelijke duurzaamheidsambities. Er wordt uitgegaan van een maximaal te lenen bedrag per aanvrager van € 30.000,--.

Beide documenten gaan echter niet concreet in op maatregelen op acties ten aanzien van het maatschappelijk vastgoed c.q. de onderwijsgebouwen.

3.3.4 Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie

- Duurzaamheid wordt gezien als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het rijk, de provincie, de gemeente en schoolbesturen, wanneer er sprake is van multifunctionele nieuwbouw.
- Hiervoor moeten dan ook samen doelen worden gesteld. De gemeente ontzorgt bij investeringen en de schoolbesturen brengen op hun beurt een deel van de voordelen van duurzaamheidsmaatregelen weer in. Op deze manier zijn gemeente en schoolbesturen beide winnaars.
- De investering in duurzaamheidsmaatregelen wordt gedaan door de schoolbesturen, en ondersteund door financiering via de gemeente, die dit faciliteert. Hierbij wordt rekening gehouden met een terugverdientijd van 8-12 jaar. De schoolbesturen zijn op hun beurt verantwoordelijk voor de uitvoering.
- Er wordt een idee geopperd voor een lokaal energiefonds om te investeren in duurzaamheidsmaatregelen.

3.3.5 Vertaling naar het IHP

De schoolbesturen en afzonderlijke gemeenten zien het als een gezamenlijke ambitie om de onderwijshuisvesting zo goed mogelijk te onderhouden, te renoveren en nieuw te bouwen. Hierin worden voor nieuwe gebouwen minimaal de wettelijke eisen van het bouwbesluit gevolgd. De schoolbesturen en de gemeenten hebben daarin ieder hun eigen, maar ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid en een wederzijdse afhankelijkheid om onderwijshuisvesting zo goed mogelijk te onderhouden, te renoveren en te bouwen.

De partijen zoeken bij iedere case naar maatwerk om de gezamenlijke ambities te realiseren. Zo kunnen de schoolbesturen inzetten op een duurzamer/beter exploiteerbaar gebouw, en kan de gemeente hierin faciliteren ter realisatie van haar gemeentelijke duurzaamheidsambities. Per situatie kan door de partijen gezamenlijk worden gezocht naar de voor de case meest passende maatregelen, rekening houdend met de krapte van middelen die beide partijen kennen.

Verduurzaming van bestaande gebouwen is in eerste instantie een verantwoordelijkheid van het schoolbestuur. Bij vervangende nieuwbouw moet uiteraard voldaan worden aan de wettelijke eisen rondom duurzaamheid. Bij renovatie wordt vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid gekeken naar mogelijke verduurzamingsmaatregelen.

3.4 Renovatie versus vervangende nieuwbouw

Onder andere door de overheveling van het buitenonderhoud in het primair onderwijs is er onduidelijkheid ontstaan over de verdeling van de verantwoordelijkheid van gemeenten en schoolbesturen in relatie tot renovatie en vervangende nieuwbouw. Dit is het zogenaamde 'grijze gebied' waaromtrent staatssecretaris Dekker gemeenten en schoolbesturen oproept om samen naar oplossingen te zoeken.

Onderhoud

Schoolbesturen hebben ten aanzien van huisvesting de instandhoudingsplicht. Dit betekent dat scholen verplicht zijn het gebouw 'behoorlijk te gebruiken en onderhouden'. Al het onderhoud en alle noodzakelijke aanpassingen aan schoolgebouwen vallen onder de verantwoordelijkheid van het schoolbestuur.

De schoolbesturen ontvangen op basis van het aantal leerlingen van het Rijk een zogenaamde lumpsumvergoeding om tal van taken uit te kunnen voeren. Een van deze taken betreft de materiële instandhouding. De verdeling van de lumpsumvergoeding over de verschillende taken is de vrijheid van het schoolbestuur. Het is echter wettelijk niet

toegestaan om middelen van de lumpsumvergoeding aan te wenden voor de huisvesting, anders dan waarvoor ze bedoeld zijn. Strikt formeel mogen schoolbesturen met deze middelen dan ook niet investeren in gebouwwitbreiding of nieuwbouw (artikel 148 WPO). Een uitzondering hierop vormen investeringen die verder reiken dan het bouwbesluit én die terugverdiend worden in de exploitatie. Staatssecretaris Dekker heeft echter reeds schriftelijk aangekondigd dat het opheffen van dit 'investeringsverbod' wordt onderzocht.

Levensduurverlengende renovatie

Renovatie is het geheel of gedeeltelijk veranderen, vernieuwen of vergroten van een bestaand gebouw met een leeftijd van circa 40 jaar. Door renovatie wordt de levensduur van een gebouw met bijvoorbeeld minimaal 20 jaar verlengd. Het levensduurverlengende karakter is een cruciaal kenmerk van renovatie. Wordt de levensduur van een gebouw niet verlengd, dan betreffen het aanpassingen c.q. instandhoudingen.

Het gebouw is na renovatie qua functionaliteit, uitstraling en flexibiliteit weer geschikt voor het onderwijs. Ook is het gebouw beter exploiteerbaar. De basis voor deze geschiktheid wordt gevormd door de op dat moment actuele kwaliteitskaders (bijvoorbeeld het programma Frisse Scholen, klasse B: eisen voor bestaande bouw).

Nieuwbouw

Ten aanzien van nieuwbouw en/of uitbreiding van onderwijshuisvesting is de gemeente verantwoordelijk. De gemeente ontvangt middelen in het gemeentefonds voor onderwijshuisvesting. Het bedrag dat de gemeente in het gemeentefonds voor onderwijshuisvesting ontvangt, is niet geormerkt. Dit betekent dat deze middelen vrij mogen worden ingezet.

3.4.1 Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie

- Bij het bepalen van onderhoud of renovatie moet gekeken worden naar de toekomstige functionaliteit van het gebouw.
- Bij onderhoud gaat het om het herstellen/in stand houden van het gebouw zonder bij te dragen aan de (duurzame) functionaliteit van het gebouw.
- Het dalen van het aantal leerlingen heeft een invloed op de toename van de kosten voor het onderhoud. Waar ligt de verantwoordelijkheid van de gemeente?
- Bij renovatie gaat het om het verbeteren van de (duurzame) functionaliteit van het gebouw. Hieronder valt ook de toekomstbestendigheid in het kader van het kunnen geven van een andere bestemming en functie.
- De vraag is of renovatie goedkoper is dan nieuwbouw. Is toekomstbestendig bouwen juist bouwen voor de lange of korte termijn (in het kader van flexibiliteit)?
- De afweging voor nieuwbouw of renovatie is afhankelijk van het toekomstperspectief van de school. Hierin moeten de verwachting van het aantal leerlingen en de visie op onderwijsverspreiding worden meegenomen.
- Kosten voor onderhoud en renovatie vanuit school mogen niet ten koste gaan van geld voor onderwijs met daardoor gevolgen voor de kwaliteit van het onderwijs.

3.4.2 Uitwerking

Het uitgangspunt voor het IHP in Zaltbommel en Maasdriel is dat gemeente en schoolbesturen een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben voor de (kwaliteit van de) huisvesting van scholen. Dit geldt voor zowel renovatie als voor nieuwbouw.

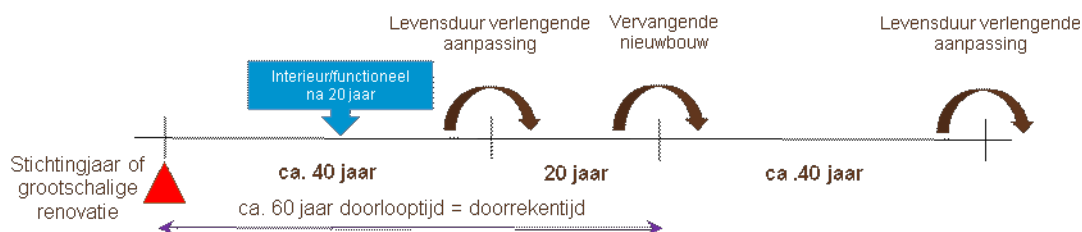
Verantwoordelijkheden en transparantie

Vanuit gezamenlijke verantwoordelijkheid, wederzijdse afhankelijkheid en ambities van gemeenten en schoolbesturen voor het zoeken naar maatregelen om onderwijshuisvesting zo goed mogelijk te onderhouden, renoveren en bouwen, hebben de partijen behoefte aan transparantie. Dit in aansluiting op de actuele ontwikkelingen ten aanzien van de rol van het IHP (zie ook het paragraaf 2.4). Hierbij is inzicht in meerjarenonderhoudsplannen en de uitvoering hiervan gewenst. Anderzijds geeft de gemeente inzicht in de middelen die zij beschikbaar stelt voor onderwijshuisvesting.

Renoveren of nieuwbouwen?

In de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel zijn diverse basisschoolgebouwen 'op leeftijd'. De leeftijd van deze gebouwen zijn tegen de dertig/veertig jaar en ouder. Bij de vraag of renovatie of nieuwbouw in een bepaalde situatie het beste past, zijn er verschillende afwegingen. Deze hebben betrekking op het voorkomen van kapitaalvernietiging (restand boekwaarde), de huidige bouwkundige conditie (bijvoorbeeld NEN 2767), de functionaliteiten van het gebouw (onderwijskundig), te behalen voordelen ten aanzien van energie, onderhoud, binnenklimaat en het terugdringen van leegstand.

Voornoemde afwegingen kunnen middels het navolgende principe worden weergegeven:

Keuze voor maatwerk

De keuze in de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel betreft maatwerk per situatie. In sommige gevallen is de beste oplossing een levensduurverlengende aanpassing (renoveren), in andere gevallen heeft vervangende nieuwbouw de meeste toegevoegde waarde. Een en ander is afhankelijk van het toekomstbeeld voor onderwijs in de verschillende kernen/delen van de gemeente.

De manier waarop dit exact wordt gedefinieerd zal te zijner tijd per casus nader uitgewerkt moeten worden. Dit gaat te ver voor een IHP. Wat de kostprijs per vierkante meter bruto vloeroppervlakte is en wat vervolgens de verdeling van de kosten wordt tussen gemeente en schoolbestu(u)r(en) in een specifieke situatie, zal pas blijken wanneer een casus daadwerkelijk wordt uitgewerkt en wordt afgezet tegen de dan geldende situatie op de markt. De dynamiek van de markt heeft gevolgen voor de kosten en daarmee ook voor de realiteit van het budget voor renovatie.

In de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel is hierbij de zienswijze dat in geval van renovatie alle aanpassingen die leiden tot een levensduurverlenging van ten minste 20 jaar, voor rekening van de gemeente komen, onder aftrek van de werkzaamheden/

onderdelen die bij het geplande onderhoud uit het MJOP van het betreffende gebouw waren voorzien. Deze komen voor rekening van het schoolbestuur.

Daarnaast kijken de schoolbesturen en gemeenten per situatie in welke mate financiële voordelen op het gebied van onderhoud/exploitatie van het schoolbestuur benut kunnen worden ten behoeve van renovatie. Hierbij wordt gedacht aan de volgende bijdragen door de schoolbesturen:

- bijdrage op onderhoud/exploitatievoordelen door levensduurverlenging (20 jaar);
- de financiële voordelen door het vrijvallen van de onderhoudsvoorziening op het moment van renovatie te benutten voor investering. Dit kan doordat de onderhoudscyclus opnieuw begint;
in het verlengde van het vorige punt: onderhoudsdosering aanpassen. Vijf jaar vóór renovatie/nieuwbouw wordt het onderhoudsniveau teruggeschroefd naar het 'voorkomen van gebreken'. Geld dat hiermee wordt bespaard wordt benut ten gunste van de investering.

3.4.3 Vertaling naar het IHP

Het uitgangspunt voor het IHP in de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel is dat de gemeenten en de schoolbesturen een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben voor de (kwaliteit van de) huisvesting van scholen. Dit geldt voor zowel renovatie als voor nieuwbouw. Voor het IHP voor de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel worden ten aanzien van dit thema de volgende denkrichtingen gezien, rekening houdend met de afzonderlijke (gemeentelijke en schoolbestuurlijke) verantwoordelijkheden:

- gezamenlijke verantwoordelijkheid van gemeenten en schoolbesturen;
- de keuze voor maatwerk is per situatie afhankelijk van het (lokale) toekomstbeeld;
- afwegingen vinden plaats op basis van het voorkomen van kapitaalvernietiging, de huidige bouwkundige conditie en de (onderwijskundige) functionaliteit van het gebouw, te behalen voordelen op het gebied van energie, onderhoud en binnenklimaat en het terugdringen van leegstand;
- schoolbesturen geven inzicht in MJOP's en gemeenten zijn transparant over de beschikbare middelen voor onderwijshuisvesting;
- per situatie wordt bekeken welke bijdrage vanuit de schoolbesturen wordt verwacht, gebaseerd op specifieke aanpassingen of het geplande onderhoud – eventueel vermeerderd met een extra bijdrage voor zaken waar het schoolbestuur profijt van heeft (energie, binnenklimaat, etc.).

3.5 Normvergoeding nieuwbouw PO

De gemeenten ontvangen in het gemeentefonds ongeoormerkt geld voor hun zorgplicht voor onderwijshuisvesting. Op basis daarvan publiceert de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) jaarlijks normbedragen. De normbedragen voor nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen worden jaarlijks geïndexeerd. Sinds 2011 is de normvergoeding negatief geïndexeerd terwijl de eisen voor schoolgebouwen steeds verder worden aangescherpt (tussen 2010 en 2016 zijn de normbedragen met ruim 15% verlaagd).

Al jaren wordt door vrijwel alle betrokkenen die actief zijn in de onderwijshuisvesting gepleit voor een flinke positieve bijstelling van de normbedragen omdat deze onvoldoende zijn om een maatschappelijk verantwoorde, duurzame school te bouwen. Dit wordt verder onderstreept door de toekomstverkenning 'De lat omhoog!' van de VNG (september 2015). In deze notitie schetst de VNG een aantal obstakels en maatregelen waar gemeenten en schoolbesturen tegenaan lopen. Een belangrijk component is de bekostiging van vervangende nieuwbouw; het huidige budget voor de bekostiging is ontoereikend. Het budget voor onderwijshuisvesting is nog steeds gebaseerd op de eisen die in de jaren '80 zijn geformuleerd. De huidige verhoogde technische en kwaliteitseisen (waaronder luchtkwaliteit, veiligheid en multifunctionaliteit) zijn niet doorberekend in de beschikbare budgetten (nieuwbouw en instandhouding) voor onderwijshuisvesting.

Met name in het afgelopen decennium zijn er veel ontwikkelingen geweest die invloed hebben gehad op de bekostiging. Een belangrijke reden hiervoor is dat de afgelopen periode de eisen die het bouwbesluit aan nieuwe schoolgebouwen stelt, fors zijn opgetrokken:

- In 2012 zijn door aanpassing van het bouwbesluit de eisen aan de ventilatie in schoolgebouwen aanmerkelijk verzaamd.
- Op 1 januari 2015 is, door aanpassing van het bouwbesluit, de energieprestatie-eis van nieuwe schoolgebouwen vrijwel verdubbeld.

Daarnaast is het programma Frisse Scholen in september 2015 geoptimaliseerd en biedt deze aangescherpte handvatten voor nieuwe en bestaande schoolgebouwen met een goed binnenmilieu en een lage energierekening. Deze ontwikkelingen hebben ervoor gezorgd dat schoolgebouwen op het gebied van luchtkwaliteit en energieprestatie, sindsdien aan een hogere standaard moeten voldoen. Gelet op de inhoud van het Energieakkoord, waarin voor wat betreft nieuwbouw wordt uitgegaan van vrijwel energieneutrale overheidsgebouwen in 2019, wordt deze eis voor energieneutrale schoolgebouwen in 2021 verwacht. In de afgelopen periode is er op de gemeentelijke bekostiging voor onderwijshuisvesting juist aanzienlijk gekort.

Daarmee staat het huidige bekostigingsniveau van nieuwe schoolgebouwen op gespannen voet met de eisen die aan de gebouwen worden gesteld. Hieronder staan enkele uitspraken, ontleend van de VNG, het Bouwkostenkompas, het Bureau Documentatie Bouwwezen en onze eigen praktijk:

- De normvergoeding van de VNG is 20-25% te laag om een schoolgebouw te realiseren dat voldoet aan de eisen van Bouwbesluit 2012.
- Door Bouwbesluit 2015 is de energieprestatienorm ten opzichte van Bouwbesluit 2012 flink verbeterd, met een kostenstijging van 7,8% tot gevolg.
- Tot eind 2014 kon worden gerekend met een positief aanbestedingsresultaat van soms wel 15%. De markt trekt nu hard aan. Wij ervaren geen positieve aanbestedingsresultaten meer en daardoor ervaren wij juist prijsstijgingen van zo'n 15%.
- Hoe is de markt als het betreffende schoolgebouw in Zaltbommel of Maasdriel wordt aanbesteed?

Onbekend is of op korte termijn de hoogte van de uitkering in het gemeentefonds en de daaraan gekoppelde normbedragen zullen worden aangepast. Deze discussie loopt nog. Tot die tijd zal er een gat blijven tussen normbedragen en kostprijs van schoolgebouwen.

Kwaliteitskader onderwijshuisvesting 2016 PO

Het kwaliteitskader voor onderwijshuisvesting voor onderwijsvoorzieningen in het Primair Onderwijs van Ruimte-OK, de PO-raad en de VNG (2016), herzielt de verouderde normen naar hedendaagse kwaliteitseisen. Het kwaliteitskader stelt het belang van de gebruikers daarbij voorop. Dit gebeurt vanuit de overtuiging dat een gezond en goed gebouw uiteindelijk een positief effect zal hebben op het gedrag, het welbevinden en het leerproces van de kinderen en leerkrachten die het gebouw dagelijks gebruiken.

Het kwaliteitskader is voorzien van een financiële paragraaf, die inzicht geeft in de nieuwbouwkosten die horen bij een gewenst (basis)kwaliteitsniveau voor een schoolgebouw. Voor het primair onderwijs betekent dit dat de actuele stichtingskosten voor nieuwbouw op basiskwaliteitsniveau (bouwbesluitniveau) voor het PO komen te liggen op € 1.884,--/m² (peildatum januari 2017). Het basiskwaliteitsniveau gaat daarbij uit van een nieuwbouwschool voor primair onderwijs, conform bouwbesluitniveau, aangevuld met de meest basale eisen om het gebouw te laten functioneren voor het primair onderwijs. Een sportvoorziening en/of voorzieningen voor multifunctionele gebouwen zijn hierin niet voorzien. Volgens dit kader liggen de daadwerkelijke stichtingskosten op bouwbesluitniveau circa 48% hoger dan het normbudget van de VNG (€ 1.884,-- t.o.v. € 1.285,--).

Bijna-energieneutrale gebouwen (BENG) PO

Zoals eerder is benoemd, moeten schoolgebouwen naar verwachting per 2021 bijna energieneutraal worden gebouwd. Ten opzichte van het bedrag dat nodig is om een gebouw conform het bouwbesluit te bouwen, moet rekening gehouden worden met een extra investering van 13%. Dit percentage is gebaseerd op recente ervaringen uit het werkveld.

Kwaliteitskader Onderwijshuisvesting 2016 VO

Door de VO-raad, de VNG en Ruimte-OK is ook voor het VO een kwaliteitskader ontwikkeld. Ook dit kwaliteitskader geeft inzicht in de bouwkosten die horen bij een gewenst (basis) kwaliteitsniveau van een nieuw schoolgebouw. Voor het voortgezet onderwijs betekent dit dat de actuele stichtingskosten voor nieuwbouw op basiskwaliteitsniveau (bouwbesluitniveau) komen te liggen op € 1.643,--/m². Het normbudget van de VNG ligt zo'n 32% lager, namelijk op € 1.124,--/m².

Bijna-energieneutrale gebouwen (BENG) VO

Zoals eerder is benoemd, moeten schoolgebouwen naar verwachting per 2021 bijna energieneutraal worden gebouwd. Ten opzichte van het bedrag dat nodig is om een gebouw conform het bouwbesluit te bouwen, moet rekening gehouden worden met een extra investering van 13%. Dit percentage is gebaseerd op recente ervaringen uit het werkveld.

3.5.1 Opmerkingen gemaakt tijdens interactieve sessie

- Een Programma van Eisen op basis van wettelijke normen is leidend als het gaat om nieuwbouw. Dit betreft de eisen volgens het bouwbesluit als absoluut minimum voor de vergoeding, met een ambitie om verder te kijken naar een energieneutraal gebouw.
- Flexibele bouw wordt belangrijk geacht. Deze flexibiliteit moet in kunnen spelen op toekomstige, onderwijskundige vernieuwingen.
- Duurzaam bouwen kan ook door in te zetten op onderhoudsarm bouwen.
- Bij een multifunctionele accommodatie wordt het koppelen van middelen en functies belangrijk geacht om een aantal doelen te realiseren. Dit omvat het bij elkaar brengen van middelen en diverse disciplines (inclusief kennis) om de leefbaarheid in het dorp te waarborgen, dan wel te verbeteren.

3.5.2 Vertaling naar het IHP

Voor beide gemeenten geldt dat de uitgangspunten van de VNG-normvergoeding de basis zijn. In welke mate tegemoet gekomen wordt aan het gat tussen de VNG-normvergoeding en de daadwerkelijke kostprijs, is per specifieke situatie ter afweging voor beide gemeenten, afhankelijk van de ontwikkelingen ten aanzien van normvergoedingen en wet- en regelgeving. Voorop staat er geen keuze is bij de realisatie van gebouwen. Deze moeten voldoen aan de eisen van het bouwbesluit. Dit heeft wel als gevolg dat gemeenten meer middelen beschikbaar moeten stellen dan dat ze (fictief) ontvangen van het Rijk voor het uitvoeren van deze taak.

PentaRho acht het hanteren van de VNG-normvergoeding niet realistisch om op basis van deze vierkante meterprijs te voldoen aan de hedendaagse wet- en regelgeving. PentaRho ziet in het hanteren van een kostprijs van minimaal € 1.884,--/m² BVO voor het PO een meer reële, marktconforme prijs.

Ook voor het VO acht PentaRho de VNG-normvergoeding niet realistisch en adviseert PentaRho het hanteren van een kostprijs van minimaal € 1.643,--/m² BVO, in overeenstemming met het Kwaliteitskader Onderwijshuisvesting VO. De gemeente Zaltbommel deelt deze ervaring op basis van recente planvorming. De gemeente Maasdriel heeft in de afgelopen jaren de VNG-normvergoeding beschikbaar gesteld ten behoeve van nieuwbouw in het onderwijs. PentaRho is van mening dat de VNG-normvergoeding in de huidige markt niet toereikend is voor de realisatie van nieuwe schoolgebouwen conform de eisen van het bouwbesluit.

De meerjareninvesteringsplannen worden doorgerekend met de verschillende stichtingskosten zoals in het voorgaande hoofdstuk naar voren zijn gekomen. Dit op basis van het Kwaliteitskader onderwijshuisvesting (bouwbesluit) en op basis van BENG. Deze uitwerking vormt het afwegingskader voor de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel.

Zoals hierboven aangegeven zit er een grote discrepantie tussen de normvergoeding en de reële kosten. De VNG stelt de hoogte van de normvergoedingen af op de door de gemeenten ontvangen middelen in het gemeentefonds. Echter, in de praktijk moeten nieuwe gebouwen voldoen aan de eisen van het bouwbesluit. Dit is niet te realiseren voor de normbedragen. In bijlage 4 is een vergelijking gemaakt tussen de normvergoeding, de berekening conform Kwaliteitskader en de verwachte eisen BENG. In het meerjareninvesteringsplan is uitgegaan van de vierkante meter bedragen, gebaseerd op het Kwaliteitskader.

Gemeenten worden vooralsnog niet gecompenseerd in het gemeentefonds voor de toenemende eisen, maar moeten er wel aan voldoen. Wanneer de gemeenteraad op beleidsrijke wijze invulling wil geven aan het IHP (samen met de schoolbesturen), kan het zijn dat alternatieve financieringsvormen nodig zijn om dit te realiseren. Er is dus een dilemma voor de gemeenten omdat (fictieve) inkomsten voor onderwijshuisvesting niet voldoende zijn om gebouwen te realiseren die voldoen aan de wettelijke eisen.

4 Huidige situatie per dorp/stad

Dit hoofdstuk maakt per dorp en stad inzichtelijk wat de huidige situatie in dat betreffende dorp/in die betreffende stad is. Hierbij komen de volgende elementen beknopt naar voren:

- schoolbesturen;
- leerlingentellingen en -prognoses op gemeenteniveau;
- de staat van het gebouw (functioneel en bouwkundig);
- ontwikkelingen en ambities.

Daarnaast worden per dorp en stad de ontwikkelingen en ambities beschreven die met de gemeenten en schoolbesturen zijn besproken.

4.1 Gemeente Maasdriel

In de gemeente Maasdriel zijn vier schoolbesturen in het primair onderwijs actief, met 11 basisscholen. Er is sprake van een pluriform aanbod van diverse denominaties en concepten. In de gemeente Maasdriel zijn geen voorzieningen voor speciaal en voortgezet onderwijs.

Het aantal leerlingen is tussen 2010 en 2016 met 15% afgenomen tot 2.056 leerlingen. De verwachting is dat het aantal leerlingen in de periode 2017-2026 stabiel blijft, namelijk circa 2.026 leerlingen. Per school zijn dit gemiddeld meer dan 180 leerlingen. De gemeente kent een gesplitste opheffingsnorm. Voor Well en Wellseind geldt een opheffingsnorm van 69 leerlingen en voor de rest van het grondgebied van de gemeente Maasdriel geldt een opheffingsnorm van 91 leerlingen.

In het basisonderwijs in Maasdriel is er sprake van een normatief ruimteoverschot. Dit blijft, in lijn met de prognoses, naar verwachting stabiel op ongeveer 20% in de periode 2017-2026.

Een uitgebreidere analyse is terug te vinden in de eindrapportage procesbegeleiding leerlingendaling – gemeente Maasdriel. Het rapport is als bijlage 2 aan dit IHP toegevoegd.

4.1.1 Kerkdriel

In Kerkdriel staan de scholen Mgr. Zwijsenschool van Bommelerwijs en De Meidoorn van STROOMM. Het gebouw van de Mgr. Zwijsenschool stamt oorspronkelijk uit 1974 en is in 2004 geüpdatet. Het gebouw van De Meidoorn stamt uit 2015.

De directie van de Mgr. Zwijsenschool ervaart de kwaliteit en functionaliteit van het schoolgebouw over het algemeen als positief. Een aandachtspunt is de toegankelijkheid van het gebouw voor mindervaliden. In het gebouw is er sprake van betonrot. De directie heeft een voorstel ingediend bij de gemeente voor de toevoeging van kinderopvang op het schoolplein. Mogelijk zijn er kansen voor samenwerking met de bibliotheek of met woonzorgcentrum De Leyenstein.

De gemeente realiseert zich dat binnen 10-15 jaar een grote investering nodig is voor de school in verband met de leeftijd en de technische staat van het gebouw. Het leerlingenaantal op de Mgr. Zwijsenschool groeit de komende jaren nog.

Het gebouw van De Meidoorn is nieuw en voldoet goed. Het leerlingenaantal op De Meidoorn blijft naar verwachting stabiel.

4.1.2 Velddriel

In Velddriel staat één basisschool, namelijk de Deken Wehmeijerschool van Bommelerwijs. Het gebouw maakt onderdeel uit van de Brede School Velddriel, die is gebouwd in 2012. De gemeente is eigenaar van het gebouw. Op de school is er sprake van leerlingendaling. Op 1 oktober 2016 waren er 88 leerlingen. Het leerlingenaantal kwam hiermee voor het eerst onder de opheffingsnorm.

Het buitenonderhoud wordt gedaan door de gemeente. De gemeente ontvangt een bijdrage van het schoolbestuur. Het binnenonderhoud vergt volgens de directie van de Deken Wehmeijerschool aandacht, met name ten aanzien van de beluchting, vloeren en screens. Daarnaast geeft het bestuur aan problemen te ervaren door vandalisme.

De directie heeft plannen voor een uitbreiding van het voorzieningenaanbod in de brede school, buiten de onderwijscapaciteit om. Het schoolbestuur investeert zelf in duurzaamheidsmaatregelen, namelijk door het plaatsen van zonnepanelen. Mogelijk biedt de leegstand in het gebouw kans voor een vorm van passend onderwijs in de Bommelerwaard. Zie ook paragraaf 4.2.3.

4.1.3 Alem

In Alem staat de St. Odradaschool onder het bestuur van Bommelerwijs. De school is de kleinste school in de Bommelerwaard en heeft te maken met formele leegstand. De school heeft minder leerlingen dan de opheffingsnorm en wordt in stand gehouden door toepassing van de gemiddelde schoolgrootte. Het gebouw van de school dateert uit 1962. In 2013/2014 is de school compleet gerenoveerd en uitgebreid. Het schoolbestuur heeft deze investering zelf gedaan. De directie geeft aan dat er sprake is van een functioneel passend en goed gebouw.

4.1.4 Hedel

In Hedel staan drie basisscholen: de Zaaier van de Vereniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met de Bijbel (per 1 augustus 2017 Stichting Christelijk Onderwijs Bommelerwaard), De Pollenhof van Bommelerwijs en de Lispeltuut van STROOMM.

De Zaaier is gehuisvest in een gebouw uit 1968. Het gebouw is verouderd. De gemeente wil een bedrag opnemen in het IHP voor renovatie/vervangende nieuwbouw.

De gebouwen van De Pollenhof en de Lispeltuut komen beide uit 1979. Het gebouw van De Pollenhof voldoet. Het gebouw van de Lispeltuut voldoet functioneel minder en kent met name problemen in de klimaatbeheersing.

De schoolbesturen in Hedel hebben in het kader van de procesbegeleiding leerlingendaling met elkaar gesproken over diverse scenario's om te komen tot een toekomstbestendig en duurzaam onderwijsaanbod in combinatie met andere voorzieningen (zie paragraaf 5.3.1).

4.1.5 Well

De Hoeksteen van de Vereniging voor Christelijk Schoolonderwijs te Well is de enige school in Well. De school is gebouwd in 1978 en uitgebreid in 2012. Op termijn is er naar verwachting sprake van formele leegstand op de school.

De dakbedekking van de school is recentelijk vervangen. De gemeente en het bestuur hebben de kosten voor het vervangen hiervan gedeeld.

Het schoolbestuur heeft daarnaast geld gekregen voor een tijdelijke uitbreiding en heeft ervoor gekozen om met die middelen een permanente uitbreiding te realiseren. Wanneer leegstand ontstaat, is deze uitbreiding dus niet af te stoten.

4.1.6 Ammerzoden

De Schakel is de enige school in Ammerzoden en wordt bestuurd door Bommelerwijs. De school stamt uit de jaren '70 en is gerenoveerd in 2012. De school is gevestigd in een brede school. Er is sprake van leegstand binnen de onderwijscapaciteit. De kozijnen van de school vergen aanpassing en onderhoud. Deze post behoort tot het groot onderhoud van de gemeente, omdat de gemeente eigenaar is van de brede school.

4.1.7 Rossum

In Rossum staat basisschool De Bogerd. De Bogerd valt onder het bestuur van STROOMM. De school is gehuisvest in een gebouw uit 2000 en is onderdeel van een brede school. Het bestuurskantoor van STROOMM is op de bovenverdieping gevestigd.

In het gebouw is er sprake van een behoorlijke leegstand van bijna 40%. Dit heeft deels te maken met een inefficiënte benutting van vierkante meters (bijvoorbeeld door de aanwezigheid van brede gangen). Hier ligt een uitdaging om andere partijen te vinden die kunnen bijdragen aan het verminderen van de leegstand. De wens bestaat om door te groeien naar een IKC. Een overweging is om een deel van de onderwijscapaciteit terug te geven aan de gemeente om wellicht verhuur aan andere partijen mogelijk te maken.

De directie ervaart klachten over de kwaliteit van het gebouw, met name op het gebied van geluid en ventilatie. Mogelijkheden ten aanzien van duurzaamheidsinvesteringen worden onderzocht.

4.1.8 Heerewaarden

In Heerewaarden staat één basisschool. Dit is de Tweestromenschool van STROOMM. De school is gevestigd in een gebouw uit 1975. In het huidige gebouw is er sprake van leegstand. Momenteel wordt er in Heerewaarden een multifunctionele accommodatie gebouwd waar de school onderdeel van uit gaat maken. Met ingang van 2018 hoopt de school de nieuwe locatie te betrekken.

4.2 Gemeente Zaltbommel

In de gemeente Zaltbommel staan 16 basisscholen. De basisscholen vallen onder het bevoegd gezag van 11 schoolbesturen. Daarnaast is er ook een school voor speciaal basisonderwijs aanwezig, namelijk de Toermalijn. Deze school valt onder het bestuur van Stichting Signum. Ook zijn er op dit moment twee scholen voor voortgezet onderwijs gevestigd in de gemeente, waaronder één praktijkschool van Stichting Pro, namelijk De Brug. De andere school voor voortgezet onderwijs is een brede scholengemeenschap en wordt bestuurd door Het Cambium College. In de nabije toekomst zal Gomarus Scholengemeenschap uit Gorinchem een vestiging starten in Zaltbommel.

Het aantal leerlingen in het regulier basisonderwijs is in de periode 2010-2016 gedaald van 2.903 naar 2.752; een afname van ruim 5%. De prognoses voorspellen een verdere daling naar 2.432 leerlingen in 2026. Per basisschool bedraagt het aantal leerlingen dan nog iets meer dan 150 per school. De opheffingsnorm in het basisonderwijs bedraagt 185 voor het stedelijk gebied (Zaltbommel en Gameren) en 68 leerlingen voor het landelijk gebied. De Walsprong en De Fonkelsteen liggen in 2016 net onder de opheffingsnorm.

In het basisonderwijs is er sprake van normatieve leegstand. De leestand neemt naar verwachting toe van 15% in 2017 naar 21% in 2026.

Een uitgebreidere analyse is terug te vinden in de eindrapportage procesbegeleiding leerlingendaling – gemeente Zaltbommel. Het rapport is als bijlage 3 aan dit IHP toegevoegd.

4.2.1 Bruchem

De protestants-christelijke basisschool de Bron van de Vereniging voor Protestants Christelijk Basisonderwijs (per 1 augustus 2017 Stichting Christelijk Onderwijs Bommelerwaard) is de enige school in Bruchem. Het standpunt van het schoolbestuur is om de school te handhaven. De school heeft formeel leegstand, maar gebruikt deze leegstand wel.

Het schoolgebouw van de Bron is oorspronkelijk gebouwd in 1929. Het gebouw en het onderhoud zijn goed op orde. Op termijn zullen de dakpannen op het oude gedeelte van de school vervangen moeten worden. Verder verdient het binnenklimaat op de school aandacht. Het gebouw sluit aan bij het onderwijsconcept.

4.2.2 Kerkwijk

De Rank in Kerkwijk is een protestants-christelijke basisschool onder het bestuur van de Vereniging voor Protestants Christelijk Basisonderwijs (per 1 augustus 2017 Stichting Christelijk Onderwijs Bommelerwaard). De school is gevestigd in een gebouw uit 1995. Het gebouw verkeert over het algemeen in goede staat.

Het standpunt van het bestuur is om de school te handhaven. Door de fusie met enkele andere schoolbesturen in de Bommelerwaard, is de mogelijkheid om deze school in stand te houden langer realistisch (bijvoorbeeld door het toepassen van de gemiddelde schoolgrootte). De school heeft te maken met formele leegstand, maar maakt gebruik van deze overcapaciteit.

4.2.3 Zaltbommel primair onderwijs

In de kern van Zaltbommel zijn in het primair onderwijs zes scholen voor primair onderwijs gevestigd, waarvan één school voor speciaal basisonderwijs.

Brede school Zandkampen

De Leiboom van de Stichting Christelijke Primair Onderwijs Betuwe en Bommelerwaard en De Spelwert van STROOMM zijn samen met kinderopvang gehuisvest in Brede school Zandkampen. De gebouwdelen komen uit 1980 en 2010. In het gebouw is er sprake van leegstand. De leegstand drukt niet direct op de exploitatie van de schoolbesturen in verband met het beheerconstruct. De partijen staan open voor inwoning van andere partijen die gelieerd zijn aan onderwijs en kinderopvang. Per 1 september 2017 wordt ook Kentalis in het bestaande deel gehuisvest (ca. 258 m² BVO).

Het gebouw van Brede school Zandkampen verkeert over het algemeen in goede staat. In de voorjaarnota voor 2018 is een investering voor het verbeteren van het ventilatiesysteem opgenomen. Vanwege grotere groepen wordt een deel van de lokalen als klein ervaren. In het verleden gemaakte keuzes van schoolbesturen bij de totstandkoming van het gebouw liggen hieraan ten grondslag.

Brede school De Uitkijk

De Franciscusschool van Bommelerwijs is onderdeel van Brede School De Uitkijk. Deze school is gevestigd in een gebouw uit 1976/2010, samen met een peuterspeelzaal en kinderopvang. Het gebouw verkeert over het algemeen in goede staat. Het gebouw sluit goed aan bij het onderwijsconcept. Wel is er sprake van een toenemende formele leegstand.

Brede school De Waluwe

Basisscholen De Fonkelsteen van Stichting Signum en De Walsprong van STROOMM maken samen met een groot aantal andere voorzieningen deel uit van brede school De Waluwe. Het gebouw van de school stamt uit 2011. Het gebouw was tot 1 juli 2017 eigendom van woonstichting Woonlinie. Sindsdien is de eigendom overgegaan naar de gemeente Zaltbommel. Over het algemeen verkeert het gebouw in goede staat. Een beheerstichting verzorgt het beheer. Er wordt gestreefd naar een nieuwe beheerstichting per 1 augustus 2018.

Vanwege de groei van het leerlingenaantal bij De Fonkelsteen en de leerlingendaling bij De Walsprong maakt De Fonkelsteen gebruik van ruimten die oorspronkelijk bedoeld waren voor De Walsprong. De ruimtebehoefte voor beide scholen wordt hierdoor goed opgelost. De ruimten sluiten functioneel echter niet goed aan bij de onderwijsvisie van De Fonkelsteen. De aanpassingen van deze ruimten worden door de gemeente vergoed, zoals is opgenomen in de voorjaarsnota 2018, net als een investering voor de eerste inrichting (onderwijspakket en meubilair).

In de omgeving van de brede school worden woningen ontwikkeld. Mocht er vanwege deze of vanwege andere ontwikkelingen een toename van het aantal leerlingen plaatsvinden en behoefte zijn aan extra ruimte, dan bestaat er de mogelijkheid voor het bouwen van lokalen óp het gebouw.

Speciaal basisonderwijs

De school voor speciaal basisonderwijs de Toermalijn is gehuisvest in een gebouw uit 1988. Het gebouw is gedateerd en voldoet met conditieniveau 3 niet meer op alle fronten. Het gebouw past qua functionaliteit niet meer goed bij de huidige populatie van de Toermalijn. Op dit moment wordt de huisvesting voor deze school gehandhaafd.

In het kader van het passend onderwijs is door samenwerkingsverband de Meerij besloten om op termijn alle vestigingen voor speciaal basisonderwijs te sluiten. In het gebied van de Bommelerwaard blijft wel een voorziening voor kinderen die anders vanwege deze maatregel tussen wal en schip raken. Wanneer duidelijk is welke voorziening er blijft en in welke omvang dat zal zijn in de Bommelerwaard, moet er gekeken worden naar een passende huisvestingsvoorziening. De verwachting is dat binnen de looptijd van het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs een investering nodig zal zijn, namelijk in 2021. In de voorjaarsnota 2018 is hiermee rekening gehouden. De gemeente Maasdriel is hierbij een partner. De insteek is het koppelen van een dergelijke voorziening aan leegstand in andere voorzieningen in de Bommelerwaard.

4.2.4 Zaltbommel voortgezet onderwijs

In de kern Zaltbommel zijn momenteel twee scholen in het voortgezet onderwijs gevestigd.

Praktijkonderwijs De Brug

Deze school valt onder het schoolbestuur van de gelijknamige stichting. De school is gevestigd in een gebouw uit 1969. Het gebouw is meerdere keren uitgebreid (1984-2006) en nu aan vervanging toe. De school kent een grote leegstand en heeft hoge onderhouds- en energielasten.

Het gebouw is van oorsprong een traditioneel basisschoolgebouw dat onderwijskundig niet goed aansluit bij het hedendaagse praktijkonderwijs. De gemeente streeft naar een investering voor vervangende huisvesting in 2020. In de voorjaarnota 2018 is hier rekening mee gehouden.

Het Cambium College

Deze school is ook gevestigd in de kern Zaltbommel. Met het bestuur van de school is een doordecentralisatieovereenkomst gesloten. De overeenkomst is aangepast en er zijn nieuwe maatwerkafspraken gemaakt. De jaarlijkse bijdrage voor het Cambium College is gemaximaliseerd.

School voor voortgezet onderwijs Gomarus

De Gomarus Scholengemeenschap hoopt zich in de nabije toekomst in de kern Zaltbommel te vestigen met een nevenvestiging. Dit is in het Regionaal Plan Onderwijsvoorzieningen opgenomen en ingediend bij de minister. Bij akkoord door de minister heeft de gemeente een zorgplicht om huisvesting voor deze nevenvestiging te regelen. Met deze organisatie is een doordecentralisatieovereenkomst gesloten op basis van de kapitaalslasten. Voor de school is een maatwerkafpraak gemaakt uitgaande van de benodigde investeringen voor de nieuwbouw inclusief duurzaamheidsmaatregelen. Een risico hierbij is de groei van het aantal leerlingen. Het schoolbestuur kan dan opnieuw een aanvraag doen.

4.2.5 Aalst

In Aalst staan twee scholen: OBS Den Boogerd van STROOMM en De Burcht van de Stichting een School met de Bijbel te Aalst en Brakel (per 1 augustus 2017 Stichting Christelijk Onderwijs Bommelerwaard. OBS Den Boogerd beschikt over een enigszins verouderd gebouw uit 1980 dat functioneel niet volledig aansluit bij het huidige onderwijs. Er is sprake van achterstallig onderhoud. Het conditieniveau van het gebouw is 3. De Burcht is gevestigd in een gebouw uit 1981 en verkeert in goede staat. De komende jaren staan er veel onderhoudszaken op de planning. Het gebouw van De Burcht beschikt over conditieniveau 2.

Beide schoolbesturen hebben gesproken over samenwerking dan wel samenwonen van de scholen. Samenwonen wordt als optie gezien, maar niet voor de korte termijn. Beide schoolbesturen hebben ook scholen in Brakel en geven daar op dit moment prioriteit aan. Op termijn zijn investeringen te verwachten voor de scholen in Aalst. Het samenwonen van beide voorzieningen kan dan onderwerp van een haalbaarheidsonderzoek zijn.

4.2.6 Brakel

Ook in Brakel staan twee scholen: de D.W. van Dam van Brakelschool en de Willem van Oranjeschool van respectievelijk STROOMM en Stichting een School met de Bijbel te Aalst en Brakel (per 1 augustus 2017 Stichting Christelijk Onderwijs Bommelerwaard).

Het gebouw van de D.W. van Dam van Brakelschool stamt uit 1971 en heeft conditieniveau 4. De staat van het gebouw is matig. Naar verwachting moet onder meer de dakbedekking vervangen worden. In de voorjaarsnota 2018 is opgenomen dat de gemeente rekening dient te houden met een investering op korte termijn (3-5 jaar) voor renovatie of vervanging van de huidige basisschool. Het gebouw van de Willem van Oranjeschool verkeert over het algemeen in goede staat.

Beide schoolbesturen zijn al enige tijd met elkaar in gesprek over het delen van ruimte, dan wel het samenwonen in een gebouw met aanvullende kindvoorzieningen. Inmiddels zijn in dit kader ook gesprekken gevoerd over een mogelijke koppeling met de voetbalverenigingen uit Brakel en Zuilichem. Voorgesteld wordt om in 2018 een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren. Hiervoor wordt een bedrag geraamd in het IHP.

4.2.7 Nederhemert

De Wegwijzer in Nederhemert is een reformatorische basisschool onder het bestuur van de Vereniging tot het Verstreken van Basisonderwijs op Reformatorische Grondslag. Het gebouw komt uit 1975, is goed onderhouden en functioneert goed. De school kent een stabiel leerlingenaantal en heeft een kleine formele leegstand. De school ervaart deze leegstand niet en maakt gebruik van alle beschikbare vierkante meters.

4.2.8 Gameren

De School met de Bijbel in Gameren is een reformatorische school onder het bestuur van Vereniging Verstreking Basisonderwijs of Gereformeerde grondslag. De school fungeert als een dorpsschool (ook voor niet-christelijke kinderen uit het dorp). De huisvesting van de school is op orde. Het gebouw stamt uit het jaar 1908 en is meerdere keren geüpdatet; voor het laatst in het jaar 2010.

Er is sprake van formele leegstand in het gebouw. Deze leegstand wordt door het schoolbestuur gebruikt. Het gebouw sluit goed aan bij het onderwijsconcept. Het bestuur heeft zelf maatregelen genomen ten behoeve van het binnenklimaat om beter te kunnen koelen.

4.2.9 Nieuwaal

De Regenboog is de enige school in Nieuwaal. De protestants-christelijke basisschool wordt bestuurd door de Vereniging tot Vestiging en Instandhouding van Scholen met de Bijbel op Gereformeerde Grondslag Wijk Aalburg. In verband met de groei van het aantal leerlingen heeft het schoolbestuur voor het Huisvestingsprogramma 2018 uitbreiding van de school aangevraagd. De aanvraag is ingediend voor de uitbreiding van het gebouw en de inventaris. Een investering hiervoor is opgenomen in de voorjaarsnota 2018.

Het gebouw van de school stamt uit 1975. Het bestuur heeft aangegeven dat onderhoudswerkzaamheden wellicht kunnen worden gecombineerd met de uitbreiding van het gebouw. Aandachtspunten zijn het schilderwerk, de ventilatie en duurzaamheid.

4.2.10 Poederoijen

De Juliana van Stolbergschool is de enige basisschool in Poederoijen. De reformatorische basisschool valt onder het bestuur van de Vereniging tot het verstrekken van primair onderwijs op reformatorische grondslag. Het gebouw komt uit 1956. Er is sprake van beperkte leegstand. De school maakt gebruik van deze overcapaciteit. Het binnenklimaat en het warmteterugwinning-systeem (WTW-systeem) verdienen aandacht.

4.2.11 Zuilichem

De School met de Bijbel is de enige school in Zuilichem en wordt bestuurd door de Vereniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met de Bijbel (per 1 augustus 2017 Stichting Christelijk Onderwijs Bommelerwaard). Het gebouw komt oorspronkelijk uit 1957, maar is meerdere keren geüpdatet en voldoet op dit moment. De leeftijd van het gebouw vraagt mogelijk op termijn om een afweging over renovatie dan wel vervangende nieuwbouw. Vanwege de goede conditie van het gebouw is deze afweging nu niet aan de orde. Het bestuur heeft zelf geïnvesteerd in duurzaamheidsmaatregelen (Green Deal).

Er is in de school nog sprake van asbest in de vloeren. Bij het vervangen van de vloerbedekking moet deze verwijderd worden. De gemeente heeft hiervoor een bedrag gereserveerd.

De school heeft te maken met een teruglopend leerlingenaantal en krijgt daardoor te maken met een groeiende formele leegstand.

5 Meerjarenuivoeringsplan

In dit hoofdstuk worden de ambities vertaald naar een meerjarenuivoeringsplan voor de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel.

Het meerjarenuivoeringsplan detailleert de maatregelen per gebouw. Dit plan geeft een (globaal) inzicht in wanneer de uitvoering van een bepaalde opgave kan worden verwacht. In bijlage 5 is het meerjarenuivoeringsplan schematisch weergegeven.

5.1 Gemeente Maasdriel

5.1.1 Kerkdriel

Mgr. Zwijssenschool

De gemeente Maasdriel realiseert zich dat binnen 10-15 jaar een grote investering nodig is voor de Mgr. Zwijssenschool. Dit kan in de vorm van een grootscheepse renovatie, ingebruikneming van een bestaand gebouw dan wel vervangende nieuwbouw van het huidige gebouw. In het meerjarenuivoeringsplan houden wij rekening met deze werkzaamheden in 2032.

De Meidoorn

Voor De Meidoorn zijn gedurende looptijd van dit IHP geen investeringen nodig, anders dan de onderhoudswerkzaamheden die voor rekening van het schoolbestuur komen. Het gebouw van De Meidoorn is nieuw en voldoet.

5.1.2 Velddriel

Voor de Deken Wehmeijerschool zijn gedurende de looptijd van dit IHP geen maatregelen nodig, anders dan de onderhoudswerkzaamheden die voor rekening van het schoolbestuur komen.

5.1.3 Alem

Voor de St. Odradaschool zijn gedurende de looptijd van dit IHP geen maatregelen nodig, anders dan de onderhoudswerkzaamheden die voor rekening van het schoolbestuur komen. De omvang van de school in relatie tot kwaliteit, personeel en financiën wordt door het schoolbestuur gemonitord.

5.1.4 Hedel

Zoals aangegeven hebben de drie schoolbesturen van de scholen in Hedel uitgesproken een scenario-onderzoek te willen doen naar oplossingen voor een goede balans tussen vraag en aanbod naar onderwijs in Hedel. De gemeente heeft kennis genomen van deze wens en voor 2018 een haalbaarheidsonderzoek opgenomen. Wanneer het haalbaar blijkt om te gaan voor een unilocatie voor de drie scholen, zal deze afweging door de gemeenteraad gemaakt moeten worden. Renovatie dan wel vervangende nieuwbouw voor De Zaaier wordt sowieso opgenomen in het meerjarenuivoeringsplan. Voor De Zaaier is de technische/functionele noodzaak in ieder geval onderkend.

Uitvoering van renovatie/vervangende nieuwbouw staat gepland voor het jaar 2020. Wanneer een unilocatie niet haalbaar blijkt, zijn voor de andere scholen (De Pollenhof en de Lispeltuut) binnen de looptijd van dit IHP geen maatregelen nodig, anders dan de onderhoudswerkzaamheden die voor rekening van de schoolbesturen komen.

5.1.5 Well

Het gebouw van De Hoeksteen is in 2014 uitgebreid. Het schoolbestuur had recht op een tijdelijke uitbreiding van de capaciteit, maar heeft destijds besloten (in overleg met de gemeente) om de uitbreiding permanent te realiseren. Op termijn is er sprake van leegstand in het gebouw. Door de in 2014 gemaakte keuzes is het afstoten van de overmaat niet mogelijk. Voor De Hoeksteen zijn gedurende de looptijd van dit IHP geen maatregelen nodig, anders dan de onderhoudswerkzaamheden die voor rekening van het schoolbestuur komen.

5.1.6 Ammerzoden

De Schakel in Ammerzoden is in 2012 gerenoveerd. Gedurende de looptijd van dit IHP zijn er geen maatregelen nodig in dit gebouw, anders dan het reguliere onderhoud.

5.1.7 Rossum

Voor De Bogerd zijn gedurende de looptijd van dit IHP geen maatregelen nodig, anders dan het onderhoud dat voor rekening van het schoolbestuur komt. De leegstand in het gebouw is een aandachtspunt voor alle gebruikers.

5.1.8 Heerewaarden

De Tweestromenschool in Heerewaarden wordt op dit moment samen met andere voorzieningen nieuw gebouwd in een multifunctionele accommodatie. Hiermee is de Tweestromenschool passend gehuisvest.

5.2 Gemeente Zaltbommel

5.2.1 Bruchem

De Bron in Bruchem heeft een gedateerd gebouw dat in goede conditie is en voldoet. Binnen de looptijd van dit IHP zijn dan ook geen maatregelen nodig, anders dan het reguliere onderhoud.

5.2.2 Kerkwijk

De Rank heeft een goed gebouw dat voldoet. Binnen de looptijd van het IHP zijn dan ook geen maatregelen nodig, anders dan het reguliere onderhoud.

5.2.3 Zaltbommel primair onderwijs

Brede school Zandkampen (De Leiboorn en De Spelwert)

De gebruikers van de brede school Zandkampen ondervinden last van de ventilatie in het gebouw. De kosten voor de investering in een nieuw ventilatiesysteem zijn opgenomen in de voorjaarsnota 2018. Het vullen van de leegstand in het gebouw heeft de voortdurende aandacht van gemeente en schoolbesturen.

Franciscusschool

Binnen de looptijd van dit IHP zijn er geen investeringen nodig in dit gebouw, anders dan het reguliere onderhoud.

Brede school De Waluwe (De Walsprong en De Fonkelsteen)

Op grond van het leerlingenaantal op 1 oktober 2016 heeft De Fonkelsteen recht op permanente uitbreiding. Dit kan binnen het gebouw gerealiseerd worden. De school heeft bij het toekennen van een uitbreiding ook recht op een vergoeding van de eerste inrichting. De investeringskosten voor de eerste inrichting zijn opgenomen in het uitvoeringsjaar 2018.

Binnen brede school De Waluwe spreken de partners over een andere indeling van het gebouw. De gemeente heeft het initiatief hiervoor bij de partners zelf neergelegd.

SBO de Toermalijn

In het kader van passend onderwijs is door het samenwerkingsverband de Meerij besloten om op termijn alle speciale basisscholen te sluiten. De Toermalijn is een voorziening voor speciaal basisonderwijs en wordt in de komende 5 jaren afgebouwd. Zoveel mogelijk kinderen krijgen een plekje in het reguliere onderwijs. Er blijft echter een groep kinderen die een aanvullend aanbod nodig heeft. Hierbij richten de samenwerkingspartners zich op het jonge kind, crisisopvang en kinderen met een lage intelligentie. Voor deze kinderen willen gemeenten en schoolbesturen een aparte voorziening in de Bommelerwaard behouden.

De huisvesting van de huidige Toermalijn is gezien de veranderende doelgroep niet meer adequaat. Daarom houdt de gemeente Zaltbommel rekening met een investering voor huisvesting van deze doelgroep. De gemeente Maasdriel is hierbij een partner. Omdat er nog veel onduidelijkheid is over de vorm en omvang van deze voorziening is een aanneming gedaan over de benodigde investering.

5.2.4 Zaltbommel voortgezet onderwijs

Cambium College

Met het bestuur van het Cambium College is een doordecentralisatieovereenkomst gesloten. In verband met aanpassingen in de gemeentefondsbijdrage voor voortgezet onderwijs ontstond er een financieel tekort voor Cambium. Naar aanleiding hiervan is de doordecentralisatieovereenkomst aangepast en zijn nieuwe maatwerkafspraken gemaakt. De jaarlijkse bijdrage voor Cambium is gemaximaliseerd.

Gomarus

Met het bestuur van de Gomarus Scholengemeenschap is ook een doordecentralisatieovereenkomst gesloten. Voor deze school is een maatwerkafpraak gemaakt uitgaande van de benodigde investering voor de nieuwbouw inclusief duurzaamheidsmaatregelen. Een risico wordt gevormd door de groei van het aantal leerlingen. Het schoolbestuur kan dan opnieuw een aanvraag doen.

PRO De Brug

Praktijkschool de Brug is gehuisvest in een gebouw dat deels gebouwd is in het jaar 1969 en dat in latere jaren op enkele plekken - op kleine schaal - is uitgebreid (1984-2006). Het gebouw is oorspronkelijk gebouwd als een traditionele basisschool. De bouwkundige staat van het pand is matig. Onderwijskundig, qua toezichtmogelijkheden en qua beheersbaarheid (vanwege structuur van het gebouw) is het gebouw niet (meer) geschikt voor het hedendaagse praktijkonderwijs.

Mede door de huidige uitstraling van het gebouw, kiezen verschillende leerlingen/ouders ervoor om uit te wijken naar praktijkonderwijs buiten de Bommelerwaard. De gemeente wil het praktijkonderwijs (voor veelal kwetsbare jongeren) behouden binnen de Bommelerwaard en hier op korte termijn (3-5 jaar) in investeren. In het meerjarenuitvoeringsplan is rekening gehouden met vervangende nieuwbouw voor deze school in 2020.

5.2.5 Aalst

De schoolbesturen van de openbare school en de christelijke school in Aalst hebben in het kader van de procesbegeleiding leerlingendaling met elkaar gesproken over de toekomst van het onderwijs in het dorp. De uitkomst van deze gesprekken is dat er op dit moment geen maatregelen nodig zijn, maar dat op termijn de haalbaarheid van gezamenlijke huisvesting onderzocht moet worden. Dit in relatie tot de huisvestingssituatie van met name Den Boogerd. In het meerjarenuivoeringsplan is rekening gehouden met een haalbaarheidsonderzoek in 2027. Wanneer het haalbaar blijkt om te gaan voor een unilocatie voor de twee scholen, zal deze afweging door de gemeenteraad gemaakt moeten worden.

5.2.6 Brakel

De schoolbesturen van de openbare school en de christelijke school in Brakel willen op termijn samenwonen in een gebouw, samen met partners als een peuterspeelzaal en een kinderopvang. Op dit moment wordt ook nagedacht over een nieuwe voetballocatie voor de voetbalverenigingen in Brakel en Zuilichem. Mogelijk kan dit initiatief gecombineerd worden met de plannen voor de nieuwbouw van een basisschool die in de toekomst moet uitgroeien tot een brede school. Voor 2018 is in het meerjarenuivoeringsplan een onderzoek gepland om dit op haalbaarheid te onderzoeken. Wanneer de plannen haalbaar zijn, wordt de uitvoering gepland voor 2020. Wanneer het haalbaar blijkt om te gaan voor een unilocatie voor de twee scholen, zal deze afweging door de gemeenteraad gemaakt moeten worden.

De noodzaak voor de D.W. van Dam van Brakelschool is groter dan bij de Willem van Oranjeschool. Wanneer de plannen niet haalbaar blijken, moet er rekening gehouden worden met een investering in 2020 voor renovatie of vervanging van de huidige D.W. van Dam van Brakelschool. Voor de Willem van Oranjeschool is dit dan later aan de orde.

5.2.7 Nederhemert

De Wegwijzer in Nederhemert is gehuisvest in een gebouw uit 1975 dat goed onderhouden is en voldoet. Gedurende de looptijd van dit IHP zijn dan ook geen maatregelen nodig voor deze school, anders dan de reguliere onderhoudswerkzaamheden die voor rekening van het schoolbestuur komen.

5.2.8 Gameren

De school met de Bijbel in Gameren heeft een gedateerd gebouw, maar voldoet na de laatste update in het jaar 2010. Binnen de looptijd van het IHP zijn dan ook geen maatregelen nodig, anders dan het reguliere onderhoud.

5.2.9 Nieuwaal

Op grond van het leerlingenaantal op 1 oktober 2016 heeft De Regenboog recht op tijdelijke of blijvende uitbreiding (gebouw en eerste inrichting). Eind 2017 wordt hierover een besluit genomen. Vooruitlopend op het besluit is een investering meegenomen in de voorjaarsnota 2018.

5.2.10 Poederrijen

De Juliana van Stolbergschool in Poederrijen heeft een enigszins gedateerd gebouw, dat wel voldoet. Binnen de looptijd van dit IHP zijn dan ook geen maatregelen nodig, anders dan het reguliere onderhoud.

5.2.11 Zuilichem

De school met de Bijbel in Zuilichem heeft een enigszins gedateerd gebouw dat op dit moment in goede conditie is. Gedurende de looptijd van dit IHP zijn vooralsnog geen maatregelen nodig, anders dan de reguliere onderhoudswerkzaamheden die voor rekening van het schoolbestuur komen. Bij een actualisatie van het IHP moet dit opnieuw afgewogen worden.

6 Meerjareninvesteringsplan

In dit hoofdstuk worden de kaders voor het meerjareninvesteringsplan nader toegelicht. In bijlage 6 is het meerjareninvesteringsplan per gemeente en per sector opgenomen.

6.1 Status meerjareninvesteringsplan

Het IHP is een planningsinstrument. Daarmee zijn de jaren waarin de investeringen zijn gepland indicatief en voorbehouden van besluitvorming door de gemeenten. Schoolbesturen en gemeenten hebben met elkaar uitgesproken een gezamenlijke verantwoordelijkheid te dragen en een wederzijdse afhankelijkheid te hebben ten aanzien van onderwijshuisvesting. Het is IHP is het resultaat van het vormgeven van die gezamenlijke verantwoordelijkheid. Dit geeft dan ook richting aan het onderwijshuisvestingsbeleid van gemeenten en schoolbesturen voor de komende jaren.

6.2 Kaders meerjareninvesteringsplan

Hieronder geven we opsommend de gehanteerde kaders voor het meerjareninvesteringsplan weer:

- prijspeil 2017;
- prijzen inclusief btw;
- voor het primair onderwijs is gerekend met € 1.884,-- per m² BVO (stichtingskostenniveau Kwaliteitskader) voor vervangende nieuwbouw;
- voor het voortgezet onderwijs is gerekend met € 1.643,-- per m² BVO (stichtingskostenniveau Kwaliteitskader) voor vervangende nieuwbouw;
- voor investeringen in het jaar X is het minimale leerlingenaantal genomen in de periode X + 15;
- voor de gemeente Maasdriel is hierbij gebruik gemaakt van de prognoses van Pronexus en voor de gemeente Zaltbommel van de prognoses van DUO;
- voor investeringen in het jaar 2032 is het leerlingenaantal in 2032 als uitgangspunt genomen;
- voor SBO de Toermalijn is de aannamen gedaan € 1.500.000,-;
- voor PRO De Brug is de aannamen gedaan van 100 leerlingen;
- bij haalbaarheidsonderzoeken zijn de begrote investeringen gelijk verdeeld over de betrokken scholen;
- de afweging renovatie dan wel vervangende nieuwbouw wordt tijdens de planvorming gemaakt. In het meerjareninvesteringsplan is rekening gehouden met de investering voor vervangende nieuwbouw.

In onderstaande tabel is de investeringsberekening ten behoeve van het meerjareninvesteringsplan toegelicht.

Toelichting berekening investeringen						
naam school	investeringsjaar	aantal leerlingen		m ²	€ per m ²	€ (prijspeil 2017)
		minimaal in periode van 15 jaar				
De Zaaier	2020		108	743	€ 1.884	€ 1.399.812
Mgr. Zwijsen	2032		587	3.153	€ 1.884	€ 5.940.252
D.W. van Dam van Brakel	2020		88	654	€ 1.884	€ 1.232.136
Willem van Oranje	2024		165	1.030	€ 1.884	€ 1.940.520
SBO De Toermalijn	2021	aannamen	aannamen		€ 1.884	€ 1.500.000
Den Boogerd	2029		78	601	€ 1.884	€ 1.132.284
De Burcht	2029		101	708	€ 1.884	€ 1.333.872
PRO De Brug	2020		100	1.519	€ 1.643	€ 2.495.717

Bijlage 1 Factsheets

Zie separate bijlage.

Bijlage 2 Rapport procesbegeleiding leerlingendaling Maasdriel

Zie separate bijlage.

Bijlage 3 Rapport procesbegeleiding leerlingendaling Zaltbommel

Zie separate bijlage.

Bijlage 4 Vergelijking norm, Kwaliteitskader en BENG

Vergelijking investeringen op diverse niveaus								
gemeente	naam school	m ²	Normvergoeding		Kwaliteitskader		BENG +13%	
			€	totaal	€ per m ²	totaal	€ per m ²	totaal
Maasdriel	De Zaaier	743	€ 1.432	€ 1.064.213	€ 1.884	€ 1.399.812	€ 2.129	€ 1.581.788
Maasdriel	Mgr. Zwijzen	3.153	€ 1.170	€ 3.688.390	€ 1.884	€ 5.940.252	€ 2.129	€ 6.712.485
<i>subtotaal Maasdriel</i>				€ 4.752.603		€ 7.340.064	€ -	€ 8.294.272
Zaltbommel	D.W. van Dam van Brakel	654	€ 1.479	€ 967.304	€ 1.884	€ 1.232.136	€ 2.129	€ 1.392.314
Zaltbommel	Willem van Oranje	1.030	€ 1.337	€ 1.376.719	€ 1.884	€ 1.940.520	€ 2.129	€ 2.192.788
Zaltbommel	SBO De Toermalijn	aanname	aanname	€ 1.300.000	aanname	€ 1.500.000	aanname	€ 1.695.000
Zaltbommel	Den Boogerd	601	€ 1.512	€ 908.505	€ 1.884	€ 1.132.284	€ 2.129	€ 1.279.481
Zaltbommel	De Burcht	708	€ 1.449	€ 1.026.103	€ 1.884	€ 1.333.872	€ 2.129	€ 1.507.275
Zaltbommel	PRO De Brug	1.519	€ 945	€ 1.434.983	€ 1.643	€ 2.495.717	€ 1.857	€ 2.820.160
<i>subtotaal Zaltbommel</i>				€ 7.013.614		€ 9.634.529		€ 10.887.018
<i>Totaal</i>				€ 11.766.217		€ 16.974.593		€ 19.181.290

Bijlage 5 Meerjarenuivoeringsplan

Meerjarenuivoeringsplan IHP primair onderwijs gemeente Maasdriel																
kern	naam school	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Kerkdriel	MGR Zwijssenschool															renovatie/vervangende nieuwbouw
	De Meidoorn															
Velddriel	Deken Wehmeijerschool															
Alem	St. Odradaschool															
Hedel	De Zaaiër	haalbaarheidsonderzoek scenario's huisvesting onderwijs en (kind)voorzieningen			renovatie/vervangende nieuwbouw bij gebleken haalbaarheid in combinatie met andere scholen en (kind)voorzieningen											
	De Lipeituit	haalbaarheidsonderzoek scenario's huisvesting onderwijs en (kind)voorzieningen			bij gebleken haalbaarheid											
	De Pollenhof	haalbaarheidsonderzoek scenario's huisvesting onderwijs en (kind)voorzieningen			bij gebleken haalbaarheid											
Well	De Hoeksteen															
Ammerzoden	De Schakel															
Rossum	De Bogerd															
Heerewaarden	Tweestromenschool	vervangende nieuwbouw														

Meerjarenuivoeringsplan IHP primair onderwijs gemeente Zaltbommel																
kern	naam school	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Bruchem	De Bron															
Kerkwijk	De Rank															
Zaltbommel	De Leiboom	Verbeteren ventilatie														
	De Spelwert	Verbeteren ventilatie														
	Franciscusschool															
	De Fonkelsteen	Uitbreiding capaciteit Uitbreiding eerste inrichting														
	De Walsprong															
	SBO De Toermalijn				Renovatie/vervangende nieuwbouw dan wel medegebruik bij andere school											
Aalst	Den Boogerd										Haalbaarheidsonderzoek gezamenlijke huisvesting Aalst		Vervangende nieuwbouw in combinatie met kindvoorzieningen, bij gebleken haalbaarheid.			
	De Burcht										Haalbaarheidsonderzoek gezamenlijke huisvesting Aalst		vervangende nieuwbouw in combinatie met kindvoorzieningen, bij gebleken haalbaarheid.			
Brakel	D.W. van Dam van Brakelschool	Haalbaarheidsonderzoek gezamenlijke huisvesting Brakel			Vervangende nieuwbouw in combinatie met kindvoorzieningen en voetbal bij gebleken haalbaarheid. Renovatie/vervangende nieuwbouw als combinatie niet haalbaar is											
	Willem van Oranjeschool	Haalbaarheidsonderzoek gezamenlijke huisvesting Brakel						Vervangende nieuwbouw in combinatie met kindvoorzieningen en voetbal, indien fasering mogelijk is Willem van Oranje in 2024								
Nederhemert	De Wegwijzer															
Gameren	School met de Bijbel															
Nieuwaal	De Regenboog	Uitbreiding gebouw en eerste inrichting														
Poederloijen	Juliana van Stolbergschool															
Zuilichem	School met de Bijbel		verwijderen asbest onder vloerbedekking													

Meerjarenuivoeringsplan IHP voortgezet onderwijs gemeente Zaltbommel																
kern	naam school	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Zaltbommel	Praktijkschool De Brug			vervangende nieuwbouw												
	Cambium College															
	Gomarus	nieuwbouw														

Bijlage 6 Meerjareninvesteringsplan

Meerjareninvesteringsplan IHP primair onderwijs gemeente Maasdriel																
kern	naam school	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Kerkdriel	MGR Zwijenschool															€ 5.940.252
	De Meidoorn															
Velddriel	Deken Wehmeijerschool															
Alem	St. Odradaschool															
Hedel	De Zaaier	€ 10.000		€ 1.399.812												
	De Lispeltuut	€ 10.000														
	De Pollenhof	€ 10.000														
Well	De Hoeksteen															
Ammerzoden	De Schakel															
Rossum	De Bogerd															
Heerewaarden	Tweestromenschool	reeds beschikbaar														
totaal		€ 30.000	€ -	€ 1.399.812	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 5.940.252

Meerjareninvesteringsplan IHP primair onderwijs gemeente Zaltbommel																
kern	naam school	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Bruchem	De Bron															
Kerkwijk	De Rank															
Zaltbommel	De Leiboom	€ 45.000														
	De Spelwert	€ 45.000														
	Franciscusschool															
	De Fonkelsteen	€ 23.500														
	De Walsprong															
	SBO De Toermalijn				€ 1.500.000											
Aalst	Den Boogerd										€ 15.000		€ 1.132.284			
	De Burcht										€ 15.000		€ 1.333.872			
Brakel	D.W. van Dam van Brakelschool	€ 15.000		€ 1.232.136												
	Willem van Oranjeschool	€ 15.000						€ 1.940.520								
Nederhemert	De Wegwijzer															
Gameren	School met de Bijbel															
Nieuwaal	De Regenboog	€ 209.500														
Poederrooijen	Juliana van Stolbergschool															
Zuilichem	School met de Bijbel				pm											
totaal		€ 239.500	€ -	€ 1.232.136	€ 1.500.000	€ -	€ -	€ 1.940.520	€ -	€ -	€ 30.000	€ -	€ 2.466.156	€ -	€ -	€ -

Meerjareninvesteringsplan IHP voortgezet onderwijs gemeente Zaltbommel																
kern	naam school	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Zaltbommel	Praktijkschool De Brug			€ 2.495.717												
	Cambium College	door-decentralisatie														
	Gomarus	door-decentralisatie														
totaal		€ -	€ -	€ 2.495.717	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -